

God intuition?

En moralfilosofisk utredning

ALEXANDER HOLMLUND

UTBILDNINGSPROGRAMMET FÖR SKÅDESPELARKONST
(PÅ SVENSKA)

God intuition?

En moralfilosofisk utredning

ALEXANDER HOLMLUND

SAMMANDRAG

Datum: 03.04.2018

FÖRFATTARE Alexander Holmlund		UTBILDNINGS- ELLER MAGISTERPROGRAM Utbildningsprogrammet för skådespelarkonst (på svenska)	
DEN SKRIFTLIGA DELENS/AVHANDLINGENS TITEL God intuition? – En moralfilosofisk utredning		DET SKRIFTLIGA ARBETETS SIDANTAL (INKLUSIVE BILAGOR) 55 s.	
DET KONSTNÄRLIGA/ KONSTNÄRLIGT-PEDAGOGISKA ARBETETS TITEL FWD: Visionen, Weimar – Jakten på zodiaken Konstnärliga delen är gjord i en produktion av Teaterhögskolan ☒ Konstnärliga delen är inte gjord i en produktion av Teaterhögskolan (avtal om upphovsrättigheterna har gjorts) ☐			
Examensarbetet får publiceras på nätet så att det är fritt tillgängligt utan tidsbegränsning.	Ja ☒ Nej ☐	Sammandraget får publiceras på nätet så att det är fritt tillgängligt. Tillståndet är inte tidsbegränsat.	Ja ☒ Nej ☐
<p>'God intuition?' är en moralfilosofisk essä där jag reder ut begreppet intuition. Under min utbildning på teaterhögskolan har olika pedagoger sagt på olika sätt att jag har god intuition. Mot slutet av min utbildning upplevde jag att det hade blivit lättare för mig att använda min intuition och jag upplevde intuitionen starkare när den var närvarande. När jag då fick en till komplimang om min intuition av min rörelsepedagog Anita Valkeemäki kändes det intressant och viktigt för mig att börja formulera mig kring intuition. Jag ville ta reda på vad det var som jag var bra på. Jag tänkte mig att jag hade blivit bättre på intuition, och att det måste betyda att andra kunde bli det också. Eftersom jag är intresserad av att undervisa bestämde jag mig för att hålla fyra lektioner med temat 'intuition' som en del av det här arbetet, med syftet att reda ut huruvida det är möjligt att lära sig och lära ut intuition. Ju mer jag redde ut begreppet intuition desto tydligare såg jag den moraliska aspekten. Därför blev mitt slutarbete en moralfilosofisk essä där jag reflekterar kring vad begreppet intuition inbegriper och hur det används, främst inom teatern. En del av essän handlar om lektionerna. Men eftersom den moraliska aspekten innebar en möjlighet för mig att förstå mer blev det den väsentliga delen av essän, medan kapitlet om lektionerna blev ett underordnat delmoment i utredningen av begreppet.</p> <p>Inledningen redogör för varför jag har valt det här ämnet och problematiserar fröet till den här essän, kommentaren 'du har god intuition'. Kapitlet 'Det går att lära sig' handlar om lektionerna med temat 'intuition'. I kapitlet 'Hur klär man intuition i ord?' försöker jag redogöra för utgångspunkten för min begreppsutredning: hur andra klär intuition i ord. Jag utvecklar också problematiseringen av begreppet intuition. I kapitlet 'Avklädning av begreppet intuition' reflekterar jag kring begreppet intuition och dess användning inom teatern med hjälp av kapitlet 'Intuition' ur skådespelerskan Maria Johanssons doktorsavhandling 'Skådespelarens praktiska kunskap'. Här arbetar jag fram mina mest väsentliga tankar om intuition. I det sista kapitlet 'Intuitionens moraliska problematik' sammanfattar jag vad jag kommit fram till. Det är ett sista förtydligande av mina tankar och den moraliska problematiken med intuition.</p>			
<p>ÄMNESORD Intuition, skådespeleri, moralfilosofi, öppenhet, slutenhet, empati, självbedrägeri, hängivelse, koncentration, närvaro</p>			

INNEHÅLL

INLEDNING	9
DET GÅR ATT LÄRA SIG	12
HUR KLÄR MAN INTUITION I ORD?	25
AVKLÄDNING AV BEGREPPET INTUITION	30
INTUITIONENS MORALISKA PROBLEMATIK	49
KÄLLOR	55
<i>Internet-länkar</i>	<i>55</i>
<i>Inspirationsmaterial</i>	<i>55</i>

INLEDNING

Jag fick idén om att skriva om intuition när jag en dag i början av det sista året på Teaterhögskolan träffade min rörelselärare Anita Valkeemäki i C-trappan. Hon stannade mig och vi pratade en stund. Hon ville tacka mig för det jobb jag gjort under hennes lektioner. Hon berömde min intuition. Hon visste av att vi skulle börja skriva på våra magisteruppsatser småningom och uppmuntrade mig att skriva om det här. Hon tillade även att jag borde lära ut det jag gör, om jag skulle vara intresserad av något sådant. Så låg det faktiskt till, jag hade gått och drömt litet om att försöka mig på undervisning inom ramarna för scenkonst. Det blev sedan så att jag höll fyra lektioner med 'Intuition' som tema. Dem får ni läsa mer om i nästa del av den här texten. När Anita berömde mig för min intuition var det inte första gången en pedagog nämnt min intuition som en komplimang. Begreppet intuition blev frestande på ett mer angeläget sätt än det hade varit tidigare under min utbildning. Jag började mer aktivt tänka kring begreppet och mitt sätt att jobba på. Jag hade inte tidigare försökt klä intuition i ord, och nu när jag skulle göra det uppstod en fråga i mitt huvud som ett utropstecken: 'Vad menade de egentligen?'

Jag hade alltså 'god intuition'. Det hade pedagoger sagt. Men vad var det jag hade? Vad hade de sett? Vad är det som jag gör annorlunda? Vad är intuition? Jag har något slags intuitiv förståelse för vad de menar. Men när jag tänker efter vet jag inte riktigt var det börjar eller slutar, hur det ser ut, när det *är*, när det inte är. Jag har en känsla av vad det är, men hur vet jag att den känslan är intuition och inte något helt annat. Hur vet jag att det jag uppfattar som intuition är vad mina pedagoger har sett? Jag måste ta reda på det här. Jag vill förstå mig själv.

Nu har jag beskrivit det som sagts som en komplimang. Så har jag förstått att det var menat. Men jag måste fråga mig: 'är det gott, det som sades till mig?'. Det har ju helt klart haft en stor inverkan på mig – jag skriver detta. Att man sätter ord på något man ser behöver inte i sig vara en god sak. Det kommer an på varför man sätter ord på det man ser. Tänk om det gick till så, att jag till exempel improviserade en dans till en låt, jag dansade något sant och riktigt. Pedagogen berömde mig sedan för min intuition, men hade den då alls berörts av det jag gjorde? Den hade kanske bara sett på *hur* jag gjorde och inte alls öppnat upp sig för *vad* jag gjorde. Är det då en god sak? Intuition är ett

begrepp som används för många saker och ibland används på ett falskt eller missvisande sätt. Till exempel som en ursäkt när man egentligen pratar, eller inte pratar, om något helt annat. Tänk om jag dansade min dans och pedagogen inte alls kunde relatera till det den såg, på grund av till exempel ointresse eller för att dansen påminde om något den inte ville beröra. Pedagoger kände att den behövde säga något om mitt jobb och använde sig av ett brett begrepp som intuition som en flykt från att behöva möta svårigheten att säga något, eller som en flykt från erkännandet av att den inte har något att säga. Pedagoger kan ju känna ibland att de behöver komma med saker. Det kan också hända att pedagoger fann intuition vara något viktigt, och ville lära ut det. Kanske höll jag på med något helt annat, något som kanske var riktigt och gott, men pedagoger såg inte värde i det eftersom den ville att allt skulle vara intuition. Sen kanske jag formades och styrdes åt det hållet, och när jag till slut blev en del av 'de upplysta' fick jag 'komplimangen' om min goda intuition. Jag kanske hade god intuition, men jag kanske också hade, eller hade haft, en hel del annat. Men pedagoger i sin maktposition ville sätta stämplor på sina elever, känna att den 'visst förstod vad vi alla var för ena' och valde att endast se min intuition. I maktstrukturens stundvis osynliga grepp tog jag till mig den stämpeln och började se mig själv utgående från den rollen. Men om jag är den intuitiva, vad är det då som jag inte är? Det torde ju finnas en hel viktig sak som jag går miste om.

Om pedagoger bara har sett min intuition, har den då inte alls sett hur jag jobbat utöver det intuitiva? Har det andra inte varit bra? Har annat än intuition inte varit viktigt i pedagogens ögon? Hur god har den blicken då varit, om den inte har varit intresserad av att se mig bortsett från de stunder jag varit intuitiv?

Knappast var det menat som en skymf, det tror jag inte. Men visste pedagoger hur god dennes komplimang var? Hur det faktiskt gick till blir mindre viktigt ju mer jag lär mig veta om mig själv och begreppet intuition. Samtidigt blir det mer viktigt eftersom jag får en möjlighet att förstå det. För att ta reda på vad det är att vara en person med 'god intuition' och om det är något gott, måste jag alltså gå djupare in på vad begreppet innebär och vad det inte innebär.¹

---

¹ En inspirationskälla för det här arbetet som jag särskilt vill nämna är Hannes Nykänens bok 'Öppningar och labyrinter, handbok i filosofisk akupunktur', som har lärt mig nästan allt jag kan vad gäller moralfilosofi. Utöver den har min handledare, filosofen Joel Backström, varit till helt avgörande hjälp med tänkandet och arbetet med den här

---

essän. Joel Backström, Anita Valkeemäki, deltagarna i mina lektioner samt filosofistuderande Zacharias Hägerstrand vill jag tacka.

DET GÅR ATT LÄRA SIG

Jag höll fyra lektioner med temat intuition. Jag hade själv upplevt att det hade blivit lättare för mig att uppnå tillstånd där min intuition var närvarande. Jag upplevde också min intuition starkare när den var närvarande. 'Jag kan alltså bli bättre på intuition' tänkte jag. 'Jag kan bli bättre, det betyder att andra också kan bli det'. Mitt mål med lektionerna blev att undersöka om det var möjligt att lära ut och lära sig intuition. Mitt svar: på sätt och vis ja, på andra sätt nej.

Jag hade insett att jag inte kunde börja mina lektioner med att ge uppgiften 'Undersök er intuition' åt deltagarna. Det skulle föra in dem i ett mer analytiskt tänkande vid fel tidpunkt, det skulle göra dem självmedvetna. Jag var tvungen att tänka om. Jag tänkte mig att det finns omständigheter som stöder mina intuitiva tillstånd. Dessa omständigheter beslöt jag kalla empati, attityd, öppenhet, koncentration, närvaro och kontroll. Därefter planerade jag mina lektioner med dessa omständigheter som grundpelare. Vi skulle göra olika uppvärmningar som skulle gynna öppenhet, närvaro, attityd och koncentration. Vi skulle sen göra övningar som jobbade med empati. Hela tiden skulle kontrollen finnas med. Jag upplevde också att intuition var förknippat med personlighet, att det hade att göra med ens empati. Jag planerade lektionerna så att det som vi gjorde kunde möjliggöra för deltagarna att 'erkänna' basala skådespelarverktyg för sig själva. Målet var att deltagarna skulle få tänka till exempel 'Ja, jag kan vara koncentrerad' eller 'Ja, jag kan vara öppen'. Det kan lätt bli så att man hänger upp sig, tvivlar, på dylika saker till exempel innan en föreställning. Då finns risken att man krampaktigt börjar göra allt för att 'bli koncentrerad' och så vidare. Lektionerna skulle fokusera på rörelse- och textimprovisation för skådespelare. Jag fick en grupp på fem skådespelare. Tre av dem gick på min klass, och två andra var bekanta sedan tidigare. Detta påverkar givetvis arbetet, precis som en grupp på fem obekanta skådespelare också påverkar. Allt påverkar.

Jag hade från början en idé om en övning. Denna övning upplevde jag som mitt kanske mest extrema men också mest intressanta bidrag. Jag brukar kalla övningen 'aktiv empati'. Så som jag har tänkt mig det är det en övning

för scenkonstnärer. Men övningen är på ett sätt en övning i att åskåda, vilket inte är så vanligt att man övar sig på inom scenkonsten. Det går ut på att man 'överdriver sin empati'. Man vrider upp sitt deltagande åskådande, man relaterar mer aktivt till det man upplever. Det kan vara att man låter sin kropp börja gunga i takt med musik. Det kan vara att man lutar sig fram medan man åskådar. Det kan vara att man låter sin kropp börja spegla riktningar och rörelser i det man åser, så att det får karaktär av en hänvisning. Med det menar jag att den reaktion eller association jag får hänvisar till något annat i rummet. Men det är inte en kopia i skalan 1:1, utan en hänvisning i samma riktning. Mina armar påverkas i samma riktning som de jag påverkas av och hänvisar till, men jag ställer mig inte upp och kopierar exakt samma rörelse med samma nivå av energi. Det kan också vara att man, på samma sätt med karaktären av att hänvisa, speglar miner som scenkonstnären gör. Det kan också vara mer fria associationer som inte är direkta spegelbilder av det man relaterar till. Varför göra detta? Jo, ibland när jag har improviserat har jag upplevt ett tillstånd av kontroll, öppenhet, koncentration och hängivelse till min omgivning – en närvaro(?). Den känslan liknar den känsla man kan uppnå via aktiv empati. Man kan alltså uppnå detta utan aktiv empati, t.ex. i en improvisation, men om man vill öva sig på att stiga över tröskeln för hur man kan låta saker påverka en och uppnå ett tillstånd där man får impulser i form av känslor, tankar och rörelser av så gott som vad som helst, är aktiv empati en övning som jag tror kan ge detta. Ju mer jag har gjort denna övning, desto mer har jag kunnat tillåta mig att vara intuitiv i olika sceniska övningar. Så jag tror övningen handlar om att ge sig själv tillåtelse att låta saker påverka en, det behöver inte vara mer mystiskt än så. I förlängningen övergår övningen från att vara en övning i att åskåda till ett verktyg som medskapare i en improvisation. Jag vet inte om jag kan påstå att övningen aktiv empati skulle lära människor att bli mer empatiska. Övningen utmanar utövarna i stunden, i relation till en uppgift. Övningen ställer inte nödvändigtvis tillräckligt höga krav för att en människa skulle förändra oempatiska tendenser hos sig själv.

Jag delar nu med mig av så gott som oredigerade arbetsdagboksinslag som jag skrev vartefter jag höll lektionerna. Först kommer ett inlägg där jag reflekterar över vad vi gjort, efter varje inlägg kommer den ursprungliga planen för lektionen i fråga. Jag har strukit över de delar som inte blev av. Varför de inte

blev av hade att göra med olika saker, till exempel tidsbrist eller att jag intuitivt upplevde att något annat passade stunden bättre.

Den första lektionen, lördag 18.11

Den första lektionen har hållits. Fyra, av förväntade sex, personer dök upp. Vi höll på i två och en halv timme, som planerat.

*Lektionen började med att vi presenterade oss, trots att vi alla var mer eller mindre bekanta med varann. Men det var en bra idé i alla fall. Var och en kunde kort presentera sin relation till intuition och varför den ville delta i kursen. Efter det satte vi oss ner och jag presenterade mina tankar kring intuition och den här kursen. En del tankar verkade tas emot som nya, medan annat verkade mötas med en viss kritik. Det är så jag läste personerna, men det behöver inte stämma eller vara hela sanningen. En del diskussion uppkom också och deltagarna fick öppna upp sina tankar. Här märkte jag att det blev svårt att hålla i diskussionen. Det gick mycket mer tid till denna del av lektionen än vad jag hade tänkt. Sen tänkte jag att det var en bra idé att röra på sig lite för att aktivera kroppen. Detta för att jag visste att nästa punkt var att presentera övningen aktiv empati och att den krävde de bästa tänkbara förutsättningar för att bära fram till deltagarna. Jag satt på en låt och vi rörde alla på oss i fem minuter, anvisningarna var att göra det som man kände att kroppen behövde. Efter låten presenterade jag tankarna bakom aktiv empati-övningen. Jag var försiktig och försökte förbereda dem på en rätt så genant situation. Vi satte oss ner, jag satte på Snarky Puppys *The Curtain*, en liveinspelning. Jag relaterade aktivt till videon och de såg på mig samt videon. Sen pratade vi en stund om vad som hade hänt. Jag märkte att alla förstod eller ville förstå tanken bakom övningen. Men jag märkte redan en kritisk hållning. Jag försökte öppna upp för att det är ett extremt förslag men att det inte är så farligt och att det kan ha en funktion. Sen satte jag på videon igen och alla relaterade aktivt till den. Efter det kom det en del kritik om att man blev självmedveten medan man gjorde det, att det kändes fabricerat och att det kan vara för aktivt, så att det blir lika mycket del av ett uppträdande som uppträdandet själv. Den första improvisationsövningen var rörelsebaserad. Vi jobbade två och två. Två gjorde någonting och två såg på. Jag uppmuntrade dem som såg på att prova på aktiv empati medan de tittade. De två övriga fick som uppgift*

att välja ett föremål och relatera till det i en rörelseimprovisation. Övningen utvecklades med att jag gav dem direktiven 'bli föremålet', 'undersök föremålets andning och/eller röst' och 'öppna upp till rummet och ta kontakt med den andra'. Det jag märkte var att det är svårt att bryta tystnaden när någon jobbar, att 'störa' arbetet. Men jag tänkte att jag alltid först säger att 'det ser bra ut' eller 'jättefint', så kanske inte anvisningarna upplevs som korrektur. Det som var problematiskt med anvisningen 'att bli föremålet' var att de som fick den stagnerade och blev stela, som objekt. Vilket jag förstår. Jag tror det hade att göra med att uppgiften presenterades som en rörelseimprovisation och inte en dansimprovisation och att det därför lätt blir ett mer realistiskt förhållningssätt till att 'bli' föremålet än ett relationellt. Nästan ingen gav röst åt föremålet, men alla gav en andning. Här tänker jag att andning är det lättare valet, det mer bekväma i den intima gruppen. Men också närmare den stagnation som just hade upprättats. De som såg på tyckte inte att den aktiva empatin riktigt fungerade. Någon upplevde att de blev självmedvetna och någon att de stal fokus, de blev mer som de som spelade än åskådare.

Sen hann vi bara med korta kommentarer om övningen. Ingen diskussion. Det jag borde ha gjort annorlunda var att jag borde ha tagit alla diskussioner i slutet. För att kunna spela in samtalet och för att ha bättre koll på tiden, och hinna göra mer. Jag borde också ha presenterat den aktiva empatin annorlunda. Nu försökte jag öppna upp för alla sidor av den, positiva som negativa. Medan jag kanske bara borde ha uppmuntrat till att göra utan att tänka så mycket och sen diskutera. Eller på något vis stått starkare bakom övningen. Kritiken spred sig och övningen fick inte en ärlig chans, väldigt synd. Nu vet jag inte hur jag skall kunna ta in den i fortsättningen, när det redan finns en attityd till den. Jag vill inte heller att den ska lämna ett ännu sämre intryck på deltagarna. Jag borde också ha varit mer lekfull och mer öppen med hur övningarna kunde utvecklas.

Presentation. Plus prat om intuition. (8 min)

Drugs-låten plus göra det man känner att kroppen behöver. Dansa loss, vara stilla, stretcha. (5min)

Prat om aktiv empati. (3min)

Snarky puppy-videon två gånger (30 min)

Först ~~MMAAA~~ lägre i ton med ökande intensitet som ska fylla rummet.

~~Sen SSS med huvudet från sida till sida. Gör SSS "mindre" med tanken av att det blir närmare, mer lyssnande och nästan öppnande för varje gång.~~

~~Föremålsimprovisation. Först välj ett föremål. I en rörelseimpro aktivt relatera till det. Man kan ta i, man kan se på, känna. Hela improvisationen 10-15 min. Jag ger sen steg 2, förkroppsliga, bli föremålet.~~

~~Steg 3, öppna upp och ta kontakt med varann i en improvisation med varann.~~

~~Halva gruppen gör halva ser på. (45min)~~

~~Sen byter vi, gör åtmin SSS övningen innan de sätter igång.~~

~~Sen tre saker och ge mig som uppvärmning.~~

~~Sen samma procedur igen.~~

Andra lektionen, lördagen 25.11

Även denna gång var det fyra personer på plats. Jag började lektionen med att säga vad vi skall göra idag och att vi skall försöka spara diskussionen till sist. Men att man förstås får fråga, kommentera eller säga till om man inte vill göra någonting. Någon höll med om att det kanske känns som en klarare struktur också för deltagarna. Sen körde vi igång med en låt och alla fick som uppgift att göra det som man känner att kroppen behöver, jag deltog även denna gång. Sen presenterade jag upplägget för övningarna. Att vi igen skulle improvisera med rörelse kring föremål. Och att vi skall göra uppvärmningar innan, som både fungerar som uppvärmningar och som konkreta erkännanden av basala verktyg och funktioner för en skådespelare, till exempel koncentration. Jag hade tänkt att det är bäst att förklara rörelseimprovisationsuppgiften innan jag förklarar uppvärmningen och hur vi gör den. Detta för att tiden mellan uppvärmning och improvisation skall vara så kort som möjligt. Så vi gjorde så. De första uppvärmningarna var MMAAA, som går ut på att man först bultar på sin bröstorg och ger ifrån sig ett starkt M och sen öppnar upp armarna och ger ifrån sig ett A. Uppgiften var att fylla rummet med rösten och att gå ner i ton tills det inte kommer någon ton mer, fast med tanken att intensiteten tar över och fyller rummet i stället för volymen. Den andra var SSS, där man vrider på huvudet och säger konsonanten S i en utandning. Här blir också S:et mindre och svagare för varje gång, men med tanken att man går närmare och närmare sig själv. Rörelseimprovisationsuppgiften var att

välja ett föremål och 'dansa föremålets dans'. Alla skulle börja för sig själva och sen fick de anvisningen att öppna upp för rummet och de andra. Jag hade valt att använda ordet dans för att se om jag fick mer rörelse i utrymmet. Under övningen gav jag mig själv utrymme att använda min egen intuition i vilka låtar jag valde att spela och i vad jag gav som anvisningar. Jag hittade alltså på anvisningar i stunden, och kände efter när det var en bra stund att ge dem. Jag kunde också ge mig själv utrymme att analysera situationen. De anvisningar som jag kom på i stunden var bland annat 'undersök hur föremålets dans kan fylla rummet med tanken av intensitet' och 'undersök hur föremålets dans kan fylla rummet med tanken av volym'. Jag lyckades knyta ihop uppvärmningen ännu mer med övningen än vad jag hade tänkt från början. Grundtanken var alltså att upprätta en koncentration, men också att se hur koncentrationsuppvärmningar påverkar improvisationen i jämförelse med uppvärmningarna som kom efteråt och som var mera fokuserade på lekfullhet, öppenhet, lätthet och att jobba tillsammans. Igen valde jag att förklara improvisationsuppgiften innan jag förklarade uppvärmningen och innan vi värmdes upp.

Uppvärmningen gick ut på att stå i ring och först göra '3 saker' och sedan 'Ge mig'. '3 saker' går ut på att alla klappar i takt med frasen 'tre saker'; sen säger den som börjar till den som står på höger sida så snabbt den bara kan 'som...' och sen egentligen vadsomhelst. Till exempel 'som du kan ha i näsan'. Den till höger ska sen säga tre svar som kommer intuitivt så snabbt den bara kan, och så fortsätter den med att klappa och säga 'tre saker'. 'Ge mig' går ut på att man står i en ring och har ett gung eller en rytm i kroppen och var och en säger i tur och ordning en ramsa som går såhär:

Ge mig (alla andra svarar: JA-A)

Exempel på (svar: VADÅ VADÅ)

Olika (svar: JA-A)

Och sen hittar den som drar ramsan på vad som helst som de andra i tur och ordning ska ge ett exempel på. Till exempel 'stolar' och så kommer det som exempel 'takstolar', 'röda stolar', 'solstolar' etc.

Dessa övningar gav många skratt och en sprudlande energi. Därefter övergick vi till att göra den andra övningen där gruppen tillsammans fick välja ett föremål och sedan skulle de tillsammans dansa det föremålets dans. För att välja föremålet kom ett trevligt förslag från en av deltagarna att vi skulle räkna till tre och sedan peka på det föremål vi ville jobba med, efter

två rundor framkom en majoritet. En askkopp som såg ut som en hästsko. De anvisningar som gruppen fick var att dansa föremålets dans. Man var inte tvungen att göra det samma som de andra, alltså gemensam koreografi, utan man fick bygga en helhetsbild tillsammans. Sedan satte vi igång. Jag gillar att säga 'varsågod' när vi ska börja, det ger en tydlig början och det ger över fokus till den som skall jobba. Det finns också en inbyggd respekt till deras arbete i att säga 'varsågod'. Under övningen improviserade jag fram vidare anvisningar. En var att 'fylla rummet med föremålets dans'. Denna gav jag för jag ville få gruppen att röra på fötterna och bryta upp den cirkel som de hade stått stilla i en stund. Det lyckades. Sen hittade jag något som jag fann mycket intressant och som jag nu i efterhand inser att jag vill jobba vidare med. Jag lyckades komma på anvisningar som hade ett slags fiktivt värde och en tydlig dramaturgi. Det blev alltså lite som en berättelse. Några exempel på de anvisningar som jag kom på är: 'nu försvinner föremålet bort från rummet och de enda som kan hålla föremålets minne vid liv är ni genom er dans', 'nu tynar minnet av föremålet bort och sakta träder ni själva fram; bekanta/hälsa på er själva'. Med den sista anvisningen ville jag ge deltagarna möjlighet att få möta den kärlek som jag hade upplevt komma från dem. Jag ville ge dem möjligheten att vara snälla med sig själva och uppskatta sig själva i ett möte med sig själva. Jag tyckte mig se denna typ av möte hos några av deltagarna.

Den sista övningen vi gjorde var en rörelseimprovisation i par där anvisningen var att hela tiden ha kontakt. Man kunde ha kontakt fysiskt, visuellt eller auditivt. Alltså via beröring, ögonkontakt, eller att göra ett ljud som den andra hör.

Dans till låt, gör det som kroppen känner att den behöver. 10 min

Sen koncentrationsövning MMAA + SSS 12 min

Sen dansa föremålets dans. Steg 1, för sig själv, steg 2 Öppna upp och ta kontakt. 25 min

Drickpaus, kisspaus 5 min

Sen Tre saker och Ge Mig 12 min

Sen ett gemensamt föremål. Tillsammans berätta föremålet genom dans.

Man behöver inte röra sig exakt lika, utan kan undersöka hur man tillsammans kan berätta föremålets dans. 25 min

Jag rör på mig. De andra står runtom i rummet, aktivt empatiserar, relaterar, känslodelar. De börjar som åskådare och ser hur stor de kan göra sin spegling av mitt kroppsspråk och min inre värld. Vid något skede kommer de att övergå från åskådare till medkonstnärer, och det är tillåtet att joina.

Erkännanden:

Du kan producera, du fick ett objekt och det blev en dans.

Du kan koncentrera dig

Du kan vara öppen

Du kan leka

Du kan jobba tillsammans

Tredje lektionen, 2.12

På den tredje och fjärde lektionen hade jag bara två deltagare. Då valde jag att fokusera på en större och mer utmanande övning per gång. Detta gjorde jag för att jag visste att de två som deltar är mina kurskamrater, och för att ta vara på att vi har en gemensam bakgrund och mycket gemensam kunskap så gick jag snabbare framåt och mer rakt på med övningarna. Den tredje och fjärde lektionen gav fina insikter och stunde. De var väldigt produktiva.

Vi började den tredje lektionen med att göra det som kroppen behöver till en låt. Sedan gjorde vi koncentrationsövningarna MMAA och SSS. Därefter förklarade jag övningen som gick ut på att vi alla gjorde varsitt solo. Jag deltog också på grund av det låga deltagarantalet. Uppgiften gick ut på att var och en gjorde ett rörelseimprovisationssolo till musik. De andra två fick som uppgift att åskåda med aktiva kroppar för att när som helst kunna ta steget över tröskeln till att stöda solot med rörelser. Jag gav även anvisningen att man åskådar utanför eller vid kanten av området för improvisationen och att om man kände att tröskeln till att gå in var hög så kunde man hålla fötterna aktiva och röra sig runt området. Man kunde stöda genom att göra samma rörelse som soloartisten, något slags livekoreografi med andra ord. Stöda via att relatera till det som soloartisten gör, antingen via att upprepa något som soloartisten gjort vid ett tidigare skede eller genom att göra en egen rörelse som man tycker stöder och relaterar till det som soloartisten gör. Tredje sättet att stöda var att stöda helt fysiskt, lyfta soloartisten när det behövs eller ge möjligheten för

soloartisten att ge hela eller delar av sin tyngd åt medkonstnärerna. Jag berättade på för hand att vi skulle få ungefär 10-15 minuter per solo eller ungefär 3-4 låtar och att jag säger när vi byter. Så gjorde vi och när jag intuitivt tyckte att det fanns en lucka i solot för att byta sade jag åt soloartisten att den fick komma ut ur området och byta när den kände för det, i det här fallet kom soloartisten ut ganska snabbt efter att jag hade sagt till. Övningen resulterade i något som liknade en breakdancecirkel eller jam fast med rörelseimprovisation. Deltagarna kommenterade efteråt att de tyckte denna form kunde fungera som en performativ konstform där man kunde ha publik eller som ett verktyg för att skapa eller devise:a tillsammans.

Kortare lektion, bara två deltagare.

Göra det som man känner att kroppen behöver, 5min

MMAA SSS

Solon, tre stycken, 10-15 min per/ tre låtar. Medan solot pågår står de andra två och ser på med aktiva kroppar och fötterna rör på sig. Hela tiden beredda att hoppa in och stöda den som gör solo, med att lyfta/stöda eller med komposition.

Rita till musik.

~~TRE SAKER GE MIG~~

I par, en improviserar med text, tar impulser inifrån och från den andra. Den andra improviserar med rörelser via impulserna från texten. Steg ett den ena säger ord och den andra följer. Steg två den ena rör sig och den andra följer. Steg tre improvisera tillsammans. Byta roller vid varje skede. En övning där man hela tiden måste ha kontakt. Fysisk, ögon eller auditiv. I par.

Lektion fyra

Den fjärde lektionen började med att man fick göra det som man kände att kroppen behöver, till musik. Sen värmdes vi upp med 'Tre Saker' och 'Ge Mig'. Efter framgången med övningen som vi gjorde den tredje lektionen valde jag att göra något liknande. Jag hade hittat på en övning där vi alla tre deltog. Den här gången skulle fokuset vara främst på text och efter hand

introducerade jag mer rörelse till övningen. Den första uppgiften var baserad på en klassisk improvisationsövning där två personer improviserar en scen och andra tittar på och kan säga 'frys' när som helst och gå in och klappa någondera av improvisatörerna på axeln och byta plats med den och sedan fortsätta improvisationen. Jag hade ändrat övningen till en textbunden improvisation där de två improvisatörerna står vända mot varann och får säga mellan 1 och 3 ord åt gången. Helt fritt relaterat. Den första 'repliken' skulle vara endera 'Halt' eller 'Hjälp', detta hade jag tänkt att skulle skapa en strävan från första replik. Den tredje fick när som helst säga frys och byta plats med någondera av dem som improviserade. Jag gav även här tipset om att hålla fötterna aktiva eller röra sig runt området för improvisationen om man kände att tröskeln till att gå med var för hög. Jag tillade att det är tillåtet att 'fabricera' och att skoja. Efter att vi gjort den här uppgiften en stund kände jag att jag kunde ge ytterligare anvisningar. Då berättade jag att den ena skulle fortsätta att replikera med text medan den andra skulle replikera med rörelser. Det behövde inte vara mellan 1 och 3 rörelser utan det som man upplevde var en 'replik'. För att man skulle veta om man skulle replikera med rörelse eller text gav jag 'stationer' för vad skulle göras. Alltså att man på ena sidan alltid skulle använda text och på den andra rörelser, så när man byter med en person så fortsätter man med samma form av uttryck som den hade. Vi fortsatte med de här anvisningarna en stund tills jag kände att det var dags för vidare instruktioner. Jag gav nu anvisningarna att man fick använda rummet fritt, alltså att stationerna löstes upp, samt att man fick välja om man replikerade med text eller med rörelse. Vi fortsatte så en stund till. Till sist gav jag som anvisning att det var den ena improvisatörens solo och att vi andra två skulle stöda det solot. Jag sade att vi alla tre letar efter luckor där vi kan ge stöd fysiskt eller verbalt. Alla fick varsitt solo. Vi hade lyckats åstadkomma ett slags intellektuell deviseform, där väldigt intressanta situationer uppstod och väldigt poetiska uttryck. Vi hade ett rum där jag upplevde att inga hämningar fanns.

Gör det som kroppen behöver 5 min

Tre saker + Ge mig 12 min

Frysövning fast med text, 1-3 ord, de två som improviserar står vända mot varandra, texten behöver inte komma så snabbt som möjligt, låt det ta tid när det behövs, man får fabricera, man får skoja. Första ordet kan vara

antingen halt eller hjälp. Den yttre kan kasta in situation eller anvisningar vid behov. Man ropar frys, klappar på någons axel och byter med den. Man byter med den man vill. Den yttre hålls aktiv, man kan röra på fötterna om man upplever en tröskel till att frysa.

Steg två

Den ena improviserar med text, den andra med rörelse. Fortfarande: låt det ta tid när det behövs, man får fabricera, man får skoja. Det är fortfarande en dialog. Stationen där man pratar oh där man rör på sig hålls samma, men personerna byts ju ut vartefter man fryser.

Steg tre

Man får själv välja från replik till replik om man använder kropp eller text.

Steg fyra

Det blir någons solo. Dialogen fortsätter. De andra är aktiva och beredda på att svara med text och med kropp. Vi letar alla efter pauserna där svaren kan komma.

I efterhand märkte jag att deltagarna i lektionerna hade börjat använda sig av en del av mina formuleringar när de pratade om intuition. Jag märkte också att en del av deltagarna till olika grad använde sig av aktiv empati under olika övningar. Den viktigaste erfarenheten jag fick ut av att hålla lektionerna hade att göra med 'frys-övningen' som jag hade utvecklat inför den fjärde lektionen. Genom övningen upplevde jag att vi hade gett oss själva möjligheten till ett mer okritiskt improvisationsarbete än jag har upplevt någon gång tidigare. Jag upplever att det inom teatern finns en idé om att man inte ska planera, eller formulera tankar för, vad man skall göra längre framöver i en improvisation. Att man på något sätt ska vara helt och hållet 'intuitiv'. Det kan hända att det här är ett missförstånd som bara gäller för mig, men jag har uppfattningen av att det skulle vara en generell idé. Jag tror att det dels kan ha att göra med komik. Inom komiken verkar det anses att en sak inte blir rolig om skådespelaren gör den för medvetet eller kontrollerat. Det verkar anses vara roligare om saker 'råkar' hända. Jag tror att rädslan för att medvetandegöra sina steg för att gå framåt i en improvisation kan ha att göra med det här. Det som jag upplevde i övningen som vi gjorde under den fjärde lektionen var en improvisation där man gav sig själv tillåtelsen att använda hela sitt tänkande. Jag kände att jag fick vara intuitiv, men också 'fabricera', konstruera situationer, framom att se till att de bara 'råkar' hända. Den här

möjligheten innebär ju egentligen att jag kunde vara mer intuitiv. Jag var inte tvungen att förbjuda vissa tankar.

Jag tänker mig att deltagarna hade fått något slags insikt om eller attitydförändring gentemot intuitivt arbete. Men hade de lärt sig intuition? Jag hade redan innan jag höll lektionerna diskuterat min frågeställning med min handledare, filosofen Joel Backström. Det som jag fick ut av diskussionen var att 'Ja, på sätt och vis kan man lära sig intuition, och nej, på sätt och vis inte'. Det jag tänker är då att det å ena sidan är möjligt att lära sig saker och bli bättre på dem, och då kommer erfarenheterna av att du gjort något många gånger hjälpa dig att intuitivt kunna utöva saken i fråga. 'Att lära sig intuition' blir alltså då samma som att lära sig en sak, ehlt enkelt. Å andra sidan är intuition helt och hållet förknippat med din personlighet på det sättet att det dels har att göra med vilka saker som du har varit med om, vilka saker du har en helhetsuppfattning om, och dels har det att göra med hur du förhåller dig till olika saker. Vad du är öppen för att bilda dig en helhetsuppfattning om och vad du avfärdar. Du är kanske inte intresserad av att hänge dig åt vissa saker, då är det omöjligt att bli mer intuitiv i utövandet av dem. Du kommer inte att hänge dig åt dem, förutsatt att din attityd inte förändras. Jag kände inte att jag kunde åta mig uppgiften att undervisa någon om deras personlighet. Det är inte omöjligt att ändra på sig, men det är helt avgörande att personen som skall ändra på sig själv vill det. Jag fokuserade på att låta deltagarna bekanta sig med olika övningar som involverade intuition i relation till rörelseimprovisation och textimprovisation, varvat med diskussioner om intuition. Ett sätt att ändra på sig är väl att lära sig mer om olika saker, på det viset uteslöt inte mina lektioner den aspekten. Men jag ville inte prata om personlighet på ett sätt som om jag visste mer om deltagarna än dem själva. Men sedan är ju frågan om man faktiskt kan bli mer intuitiv genom att ändra på sig, det skulle betyda att folk är intuitiva till olika grad. Att ändra sin attityd till någonting och då möjliggöra att lära sig mer inom det området och ändra sitt intuitiva tänk i relation till saken i fråga är en annan sak. Eventuellt skulle man då medvetet kunna använda sig mer av intuition, om det är möjligt? Då skulle man 'vara intuitiv' på fler områden, vilket är något annat än att vara *mer* intuitiv. Hur skall man i så fall ändra på sig? Går det alltså att ändra på när och var man är intuitiv till exempel? Vad är det att ändra på sig själv? Det är väl att bli av med rädslor eller lära sig saker. Allt som ändrar på hur man förhåller sig till sig själv och på samma gång till andra. Sedan behöver inte

förändringen alltid vara 'positiv'. Skulle man lära sig mer än man önskar så att man inte vågar vara öppen för en insikt man fått så börjar man förhålla sig på ett undvikande sätt till det man vet. Man börjar bete sig destruktivt för att man inte kan förvalta informationen.

Det verkar som att intuitivt tänkande är helt förknippat med målet för tänkandet, vilket skulle kunna betyda att intuitivt tänkande alltid är annorlunda, specifikt. Att den intuition jag ville behandla under lektionerna endast gäller för text- och rörelseimprovisation. Tänker man sig att man behöver en del kunskap om det man ska tänka intuitivt kring, så betyder det ju att något helt främmande skulle omöjliggöra intuitionen. Men å andra sidan finns det väl en aspekt av intuitionen som undersöker det obekanta, till exempel med hjälp av associationer från mer bekanta områden? Med den tanken skulle intuitionen inte förhindras i mötet med något nytt, eller man kunde också säga att det 'nya' inte är enbart 'nytt'. Och om intuitionen kan framstå som 'alltid annorlunda' så kan man också säga att intuitionen alltid är den samma, den är helt enkelt ens tänkande. Jag blir tvungen att reda ut hur man talar om intuition. Hur kläs det i ord av andra? Hur skall jag klä det i ord?

HUR KLÄR MAN INTUITION I ORD?

Det är svårt att ta upp en sak och se på den när den är ihopkopplad med så många andra saker och ibland helt omöjlig att skilja från en del av dem. Så är det med intuition. Vanligtvis skiljer man på intuition och till exempel rationalitet. Filosofen Hans Larsson skrev en bok om intuition 'Intuition, några ord om diktning och vetenskap' som publicerades år 1892. Han skiljer mellan intuition och bland annat logik, reflektion och det diskursiva. Han skiljer också på diktning och vetenskap, där intuitionen har mer att göra med diktningen och rationaliteten med vetenskapen. Han erkänner dock i förordet till andra upplagan att han skrivit '*med ett trotsigt förakt gentemot logiken*'. Vilket innebär en risk för viljan att se något på ett visst sätt kör över viljan att förstå hur något ter sig. I samma förord nämner Larsson tre olika perspektiv på intuition som kan vara bra för oss att känna till, för de har varit med om att forma hur man vanligtvis har brukat se på intuition:

'avsikten med min skrift var att tala om den intuition som i sig uppbevarat det diskursiva tänkandets resultat. Finns det en s å d a n intuition? – det är just vårt problem. Att det finns för känslolivet en stämningsintuition och för omdömet en lyckträffsintuition, det är man tillräckligt ense om förut.' (s. 6)

Man har tänkt sig att motsättningen till intuition skulle vara något som är förnuftigt, analytiskt och logiskt. Man har förknippat intuition med känsla, sett den som '*mera ett utslag av känslan än tanken*' (Larsson, sida 10). Eftersom man har sett känslan och förnuftet som opponenter är det som att det skulle bildas två läger inför min inre blick. Ett med intuitionen och känslan, ett med rationalitet och förnuft. Men intuitionen är inte i sig förknippat med någon eller några känslor, som om man bara skulle få intuitiv förståelse via glädje eller sorg. Intuitionen fungerar inte på det sättet i enlighet med känslorna. Man kan väl få en känsla av en insikt, eller en känsla kan leda en till en insikt eller så känner man en känsla helt skilt från det man tänker på. Man kunde dock tänka sig att det är svårare att få en förståelse, intuitiv eller en rationell, om man är väldigt sorgsen till exempel. Men det har inte att göra med känslan utan att med man inte tänker i de banorna just medan man tänker på sin sorg. Sen kan man vara sorgsen och tänka och förstå saker samtidigt. Dessutom, som min handledare Joel Backström påpekade, kan

man se sorgen i sig själv som en form av förståelse. Att man förstår, i och genom sin sorg, hur mycket den eller det man sörjer betydde för en.

På samma sätt som intuitionen inte är beroende av känslan är inte heller rationaliteten åtskild från den. Till exempel kan man planera mordet på sin farbror in i minsta detalj, vilket (själva planerandet alltså) kunde anses vara rationellt. Men där (i att man alls vill mörda honom) är ju känslan i allra högsta grad delaktig.

Intuition kan också anses vara förmågan att uppfatta helheter. Henri Bergson uttrycker det så här:

'a simple, indivisible experience of sympathy through which one is moved into the inner being of an object to grasp what is unique and ineffable within it. The absolute that is grasped is always perfect in the sense that it is perfectly what it is, and infinite in the sense that it can be grasped as a whole through a simple, indivisible act of intuition, yet lends itself to boundless enumeration when analysed.' (Intuition (Bergson), wikipedia)

Här tycks tanken alltså vara att rationalitet är att spjälka upp, räkna ut, resonera och dra slutsatser. Man kunde också tänka sig att rationalitet är att kunna argumentera, eller förklara hur man menar. Men för att kunna förklara hur man menar krävs ju en helhetsbild, att man förstår hur saken man formulerar sig kring förhåller sig till helheten. Man förstår på vilket sätt det man formulerar är angeläget i förhållande till det som diskuteras. Intuitionen skulle alltså på något vis vara delaktig i den här typen av rationalitet. På så sätt tycks intuition inte vara mindre förknippat med tanke än med känsla, utan det handlar just precis om att *tänka*. Som ni märker blir det hela väldigt förvirrat av de här lägren och indelningarna. Känslor och förnuft föder varandra och gränsen dem emellan suddas ut. Rationaliteten och intuitionen blir beroende av varandra och gränsen suddas ut. Det blir en svårare uppgift att hålla dem åtskilda. Det blir svårare att alls förstå mer om begreppen om man väljer att hålla dem åtskilda. Sedan finns det de som vill visa på hjärnans indelning i två hjärnhalvor och tillskriva dem olika ansvarsområden eller kvaliteter, till exempel rationalitet till vänstra hjärnhalvan och kreativitet till högra. Iain McGilchrist kommenterar detta i sin bok 'The Master and his emissary, the divided brain and the making of the western world':

'Subsequent attempts to decide which set of functions are segregated in which hemisphere have mainly been discarded, piece after piece of evidence suggesting that every identifiable human activity is actually served at some level by both hemispheres.' (s. 1)

Nu presenterade jag ju det här citatet som om det utgjorde bevis för något. Men egentligen är inte den här typen av bevis tänk relevant för den text jag håller på att skriva. Det handlar om min vilja att förstå framom att bevisa. Ett krav på bevis handlar därför om en ovilja att förstå det jag menar. Men finns istället viljan att förstå det jag menar så behövs inga bevis, så länge jag håller mig till försöket att förstå framom att bevisa. Hannes Nykänen skriver i början av sin bok 'Öppningar och labyrinter, en handbok i filosofisk akupunktur':

'Kärleken, det enda som är 'konstruktivt', handlar om sådant som inte går att fånga i de termer [bekräftande av förutfattade meningar, det tillrättalagda, sympatisk, osympatisk] jag har laborerat med. Huruvida något är en vink i kärlekens riktning avgörs inte av sympatiskhet utan av de möjligheter som det öppnar.' (s. 10)

På samma sätt är jag ute efter vilka möjligheter mina tankar kan öppna. Eftersom jag upplevde tanken om en motsättning mellan rationalitet och intuition som problematisk, fick jag idén om att det måste vara så att intuitionen och rationaliteten jobbar tillsammans. Jag skrev en version av uppsatsen med den idén tills min handledare lyckligtvis påpekade motsägelsen i det jag skrev. Ett samarbete mellan intuition och rationalitet skulle nämligen just innebära att det är möjligt att se på dem var för sig. Man skulle behöva kunna se vilka egenskaper den ena har som inte den andra har och som den därför kan bidra med i samarbetet. Vi har naturligtvis något slags föreställningar om vad rationalitet och intuition är, och de kan hjälpa oss att förstå en del saker. Men så länge jag håller fast vid tanken att rationalitet och intuition är åtskilda *eller* samarbetar kretsar hela reflektionen kring detta. Det blir alltså en fråga om intuition eller inte intuition, rationalitet eller inte rationalitet. Det blir ett försök för att hitta den sanna betydelsen av begreppet. Det blir en ointressant fråga eftersom begreppen verkar kunna betyda många olika saker. Den sanna betydelsen blir på så sätt den som går att förstå i stunden, en specifik situation med andra ord. Jag är mer intresserad av hur

begreppen används i konkreta sammanhang. Användningen av begreppet intuition är något jag kan förstå saker om, och det kan i sin tur öppna upp möjligheten att förstå mer om mig själv.

Jag tänker därför undersöka hur man använder begreppet intuition inom teatern. Jag utgår från kapitlet 'Intuition' ur skådespelaren Maria Johanssons doktorsavhandling 'Skådespelarens praktiska kunskap'. Där reflekterar Johansson kring intuition med hjälp av en del filosofer (Hans Larsson, Martha C Nussbaum, Aristoteles) och en diskussion hon fört med sex andra skådespelare. Johansson skiljer intuition från rationalitet och det på förhand uttänkta, vilket också tangerar ett vedertaget sätt att se på intuition, enligt wikipedia är intuition *'förmågan att bilda en omedelbar uppfattning eller göra en omedelbar bedömning [...] utan att ha tillgång till alla fakta'*. Att Johansson reflekterar kring intuition är viktigt att kommentera. Som hon själv noterar formulerar man sig inte vanligtvis på någon djupare nivå kring intuition, trots att det utgör en stor del av skådespelararbetet. Jag skulle tillägga att det är ett viktigt begrepp för att det talar om hur vi uppfattar vårt tänkande. Jag uppfattar det så att Johansson skriver om intuition för att hon ses det som ett viktigt redskap för skådespelaren, något som skulle kunna vara utvecklingsbart. Tyvärr upplever jag att en del av hennes reflektioner är bristfälliga, motsägelsefulla eller förenklade. Jag ger dem så stor plats i min uppsats för att hennes text talar om samma ämne som min, i samma miljö som den jag skriver utifrån. Jag har valt att hellre citera längre stycken ur hennes avhandling än att klippa i dem. Detta för att ni ska få möjligheten att läsa det jag har läst. Så att ni förstår att jag inte är ute efter att vinkla hennes text i egna syften, utan att de poänger jag får fram tack vare hennes text är skrivna som ett försök att förstå, i en konstruktiv anda. Utöver Johanssons text använder jag mig av, som ni märkt, Hannes Nykänens bok 'Öppningar och labyrinth, en handbok i filosofisk akupunktur'. Kanske undrar du varför jag använder mig av en bok som till synes inte behandlar intuition. Svaret är att Nykänens bok har lärt mig nästan allt om hur man tänker på ett moralfilosofiskt sätt. Moralfilosofi som jag förstår det handlar om att försöka förstå hur ens tillgång till en själv hänger ihop med vad man är öppen för och alltså vad man avfärdar och undviker. Hur ens handlande påverkas av denna tillgång; hur man upprätthåller undvikandet i det sociala rummet (som inte upphör trots att man är ensam, det utmanas bara inte på samma sätt). Hur man använder ett ord som intuition är ett exempel på detta handlande. Jag

kommer att prata mycket om öppenhet och slutenhet. Det här är också begrepp som Nykänen använder sig av. Jag förstår det som att öppenhet är vägen till att kunna ta emot det som är gott – kärleken. Öppenhet möjliggör alltså konstruktiva sätt att handla på, medan slutenhet innebär destruktivitet.

AVKLÄDNING AV BEGREPPET INTUITION

När jag har diskuterat intuition med olika kolleger, mest under mina lektioner, har en fråga varit återkommande. Folk har frågat sig själva och mig 'Är intuition rätt ord?'. Eftersom det här återkom så frekvent beslöt jag mig för att använda frågan som min 'metod' när jag reflekterar över hur begreppet intuition används och missbrukas inom teatern.

Maria Johansson berättar om en skådespelare som var besvärlig att jobba med för att han skyllde på att hans intuition säger att det är 'fel' varje gång han inte ville gå med på ett förslag. De andra i arbetsgruppen försöker få honom att förklara vad hans intuition säger men han säger att '*det är rent intuitivt och inte kan förklaras*'. Hon beskriver honom som stoppklossen i ensemblen och repetitionen ('Skådespelarens praktiska kunskap', s.56).

Johansson redogör sedan för två synvinklar på intuition:

'Det första sättet som något som gör att den kollektiva processen avtar, stannar upp. Det är när jag mött användandet av ordet hos andra som i exemplet ovan, den negativa stoppklossen.

Det andra sättet jag har sett det på är också en broms, eller snarare ett uppstannande, en hejdning, hos mig själv.

I mitt arbete som skådespelare inträffar det när det skaver och inte stämmer. Den är en tanke, eller en aning, som inte kan uttryckas i ord direkt, utan kräver och pockar på reflektion. Min tillit till min kropp, mitt jag. Den tilliten kan vara bräcklig, intuitionen har ingenting med självkänsla och självförtroende att göra. Det kommer i nästa fas: när man ska börja utröna vad den intuitiva upplevelsen står för. Intuitionen drabbar. Den kan inte kalkyleras fram rationellt, som ett intellektuellt arbete där olika kända parametrar i situationen står klara framför en och behöver sättas i samband med eller åtskiljas från varandra.' (s.57-58)

Johansson presenterar alltså två sätt som hon ser intuition på. Båda är för henne något som bromsar upp och håller tillbaka. Den första synvinkeln handlar om exemplet med skådespelaren som inte ville gå med på förslagen. Är intuition rätt ord? Man kunde fråga sig om det exemplet alls hade något

med intuition att göra. Det låter som att skådespelaren inte var en del av det kollektiva skapandet, utan ville skapa enligt andra premisser. För mig framstår det som att skådespelaren använde ordet intuition för att slippa förklara sig, medan skådespelaren egentligen kanske pratade om en konstnärlig vision eller smak som den trotsigt ville hålla fast vid. Det låter också som att skådespelaren inte hade en tillit till det kollektiva skapandet som i sin tur ledde till en avsaknad av intuitivt skapande och en krampaktig låsning vid det skådespelaren intalar sig att den kan lita på, sig själv och sitt konstnärskap. Men om det faktiskt är skådespelarens intuition som säger stopp, så tänker jag mig att det är en typ av intuition som är det samma som dålig magkänsla. Men hur kommer det sig att kollegernas intuition är villig att gå med på förslagen? Kan hända har den ena skådespelaren inte förstått arbetet på samma sätt som de andra, och intuitionen jobbar åt ett annat håll. Kanske kommer den ena skådespelaren från en helt annan bakgrund, och dennes intuition relaterar till helt andra saker än gruppens. Kanske är det så att den riktning gruppen vill ta skrämmer den ena skådespelaren och det är rädslan som tar emot. Det kan hända, men samtidigt låter detta som en slutenhet. Slutet och intuitivt? Jag är skeptisk till om det är möjligt. Jag tänker att slutenhet omöjliggör intuition. Att någon inte är villig att vara en del av en kreativ process, hänge sig, vara intresserad av något. Medan öppenhet ger utrymme för ens intuition att arbeta. Ord som kunde passa bättre i Johanssons exempel är kanske, beroende på hurdan situationen var: 'konstnärlig vision', 'smak', 'rädsla', 'brist på tillit', 'dålig magkänsla'. Om man använder sig av något av dessa ord och klistrar in det där skådespelaren skyller på sin intuition blir scenariot mer trovärdigt, psykologiskt realistiskt. Också Johanssons andra synvinkel på intuition framställer den som en broms. Är intuition rätt ord? Johansson skriver om att intuitionen gör sig hörd när något inte stämmer. Hon skulle vilja klä den i ord men det går inte direkt, det krävs reflektion innan. Hon skriver att intuitionen drabbar och hon väljer att skilja intuitionen från det som är rationellt och intellektuellt. Jag frågar mig var den intuitionen som tillåter en skådespelare att öppna sig för och gå med i saker som uppstår i stunden får rum i de här två synsätten. Johansson skriver om att självtilliten kan vara bräcklig och jag undrar om det kan vara sådana bräckliga tillfällen som leder till kravet på att få intuitionen formulerad och att handlingen att försöka formulera den kan vara den broms som hon upplever att intuitionen är i detta fall. Genom att skilja på intuitionen och det

intellektuella går vi också miste om intuitionen i det intellektuella och det intellektuella i intuitionen. Men om det är intuition som är detta skavande som Johansson pratar om, så är det något slags negativ intuition som skaver till. Vilket också låter som dålig magkänsla. Ett annat sätt jag kan föreställa mig att jag kunde uppleva en 'negativ intuition', skulle vara om jag byggt upp en förväntning och en drömbild av något jag ska göra, men mitt i processen kommer min intuition och signalerar att det inte fungerar eller inte är rätt på något vis. Då kan jag tänka mig att jag skulle projicera min besvikelse på intuitionen, även om den egentligen vill föra mig framåt. Det är svårt att riktigt veta vad Johansson menar med en så grov indelning.

Johansson talade om ett *'arbete där olika kända parametrar i situationen står klara framför en och behöver sättas i samband med eller åtskiljas från varandra'*. Är intuition rätt ord? Varför inte. Jag skulle också kunna tänka mig att använda ordet *'föreställningsförmåga'*. Om du försöker se rationellt på olika parametrar i en situation och analyserar dig fram till ett och annat kring hur dessa parametrar ter sig och hur de bör användas enligt exempelvis psykologisk realism på en scen, så skulle jag påstå att du i den logiska analysen försätter dig i relation till de olika parametrarna. Du föreställer dig kanske hur det skulle vara, eller du *känner efter*. För att göra detta krävs en viss hängivelse till det du jobbar med, och i den hängivelsen använder du dig av dina känslor, eller rättare sagt din empati. Att avgöra huruvida föreställningsförmågan är 'rationell' eller 'intuitiv' är en svår uppgift. Lika svår är tanken om att det är fråga om ett samarbete. Det skulle innebära att man kunde säga vilkendera som är aktiv *när* och *vad* de jobbar med i tankeprocessen. Vad är det egentligen att kalkylera fram teater rationellt? Vid det här laget märker jag att Johannsons två synvinklar att se intuition ur är ett för snävt perspektiv. I det hon skriver i det följande visar sig just svårigheten att få intuitionen att rymmas inom dessa ramar:

'Den vinkeln av intuition är för mig grunden för analys. En tanke, en känsla som står fram som en möjlighet att analyseras om jag bara får grepp om den. Får jag grepp om den kan den peka ut, eller på, något jag känner igen. Där ligger början till analysen. Jag tar över förnimmelsen, greppar om den och kan börja reda ut det som skavde inom mig, darrade till, påkallade min uppmärksamhet. Den analys jag börjar arbeta med leder i bästa fall fram till en teori att prova i arbetet. Det är det egna arbetet i den konstnärliga

processen. På så sätt är intuitionen den djupt kända erfarenheten av något som i en viss situation gör sig påmint. Att fånga upp intuitionen är att leta associativt. Jag ser på intuitionen som en störning i flödet av det som pågår inom mig, en aning av något som jag vet men inte haft tillgång till att tänka på, eller känna, i just det här sammanhanget.’ (s. 58)

Här framstår det för mig som att Johansson tar upp ett tredje sätt att se på intuition även om hon inte noterar det själv. Hon skriver om det som för henne är 'grunden för analys'. Här innebär intuitionen en möjlighet. Det är inte bara något som 'skaver' utan också något som 'darrar till' eller 'påkallar uppmärksamhet'. Det hon beskriver är något som kan få saker att gå framåt, något att bygga på och inte endast en 'stoppkloss' som tidigare i texten. Det som förblir oklart är om hon menar att intuitionen är konstant inom handlingen att analysera eller om hon analyserar rationellt och intuitionen skaver till och hon sedan analyserar det som ville ha uppmärksamhet och som kanske leder till att hon kan analysera vidare rationellt. Jag håller med om att 'intuition' är en del av att analysera. Men om Johansson menar att intuitionen kommer in bara ibland i handlingen att analysera, är det som om man menade att när man är ute och går så kommer balansen igång bara när man håller på att falla. Det är i och för sig då den märks som mest, men balansen arbetar ju hela tiden. Intuition är kanske rätt ord för det Johansson talar om här, men intuitionen inkluderas inte i andra steg hon tar än i dom där hon snavar. Min bild av intuition säger mig för övrigt att intuition också kan fungera snabbt och tydligt och inte bara vagt och långsamt. Att den kan ge en konkret riktning att prova på så snart den uppstår, och inte bara vara en väg man tycker sig känna igen men inte vet vart den leder, en väg som man först måste gå för att kunna ta reda på vad det var som man tyckte sig känna igen. Det känns som att det kan finnas stunder där intuitionen är lika tydlig som en skylt med en pil och texten 'ditt barndomshem 2km'.

Johanssons tal om intuitionen som '*den djupt kända erfarenheten av något*' liknar hur jag har föreställt mig att processen av intuitivt tänkande kunde se ut. Att man med sin personlighet, alltså hela sin historia av erfarenheter och tankar, speglar sig i det man förhåller sig intuitivt till. Johansson skriver om '*en aning av något som jag vet men inte haft tillgång till att tänka på, eller känna, i just det här sammanhanget*' , vilket kanske handlar om intuition i en annan mening än som 'helhetsförståelse'. Man kunde också tänka sig att

intuition kan handla om att uppmärksamma vaga val av vägar att utforska, vilket visar sig sedan när man utvecklar sitt resonemang, formulerar de olika vägvalen, snarare än att intuition uppfattas som helhetsbilden av en karta, där kartan är bekant. Man kan också tänka sig att Johansson talar om att en kroppslig upplevelse, till exempel på scenen, triggar tankar på ett intuitivt sätt. Känslorna man upplever kan väcka minnet av något som känts likadant. Detta kan jag tänka mig att också är möjligt med ett mer rationellt exempel. Kanske något som formuleras kan väcka minnet av en insikt man fått tidigare? Och olika stimulans talar kanske till olika minnen? Man kunde tänka sig att fysisk aktivitet aktiverar en mer intuitiv sida av tänkandet, även bortsett från minnen. Men det behöver inte vara så, själv har jag upplevt att jag börjar tänka väldigt rationellt av att vara ute och gå till exempel. Att tänka att intuitionen är mer förkroppsligad än rationaliteten blir förvirrat. Det skulle betyda att det finns tankar som på något sätt är fria från kroppen. Det blir så här förvirrat när man vill skilja åt rationalitet och intuition. För att det ställer krav på att beskriva deras skillnader med ord som till exempel 'förkroppsligad'.

Johansson citerar författaren Göran Tunström som skriver om *aningen*:

'Det finns en aktivitet i det ordet som får en att tro att subjektet är den som anar, medan det är min fasta övertygelse [...] att vi nås av Aningen. Aningens källa är utanför oss, den är fyren i mörkret, den är blixten som sveper runt himlavalvet, gång på gång, och söker och stundtals händer det att en smula av det skenet nuddar vid oss, tränger in i de djupaste skikten av vårt medvetande. Jag skulle vilja säga: Jag blev anad.' (Göran Tunström, Juloratoriet, Stockholm 1984, s. 68).

Poesin kan potentiellt kommunicera en upplevelse bortom förklarandets potential att kommunicera det analyserade resultatet av en upplevelse. Men att upplevelsen som tas emot är den samma som skickats ut är inte en självklarhet. Inte heller att det som poeten upplevt är det samma som så poetiskt beskrivits. Poesin riskerar att vara en missvisande bild av verkligheten, enligt hur poeten vill se världen. Här har Tunström beskrivit upplevelsen av att få en aning, och det fungerar för mig, jag känner igen det han skriver. På samma sätt som med begreppet 'förkroppsligat' för att beskriva intuition. Är intuition rätt ord? Jag vet inte om det som Tunström

beskriver är menat att diskutera intuition. Men jag tror inte på att intuitionen eller aningen är något som kommer utanför kroppen. För att det blir religiös retorik. Man alstrar visserligen inte en aning eller en insikt, man får den, men allt sker inom en och samma kropp, så vad är det då i så fall inom min kropp som kan ta emot utan att ge samtidigt? Förvisso kan en impuls komma utifrån. Men reaktionen på den impulsen, en aning eller en intuitiv tanke, är väl något som uppstår inuti kroppen. Det här hjälper inte mig att förstå något. Johansson kommenterar citatet så här:

'Var denna Aning kommer ifrån eller egentligen består av är oväsentligt för skådespelarens användning av den. I de båda tidigare beskrivna vinklarna innebär intuitionen ett uppstannande. I det första resulterar det i en ren läsning, i det andra som en öppning för någonting annat. Det som är intressant för skådespelarens arbete är att utröna hur man skall förhålla sig till dessa känslor och tankar som dyker upp som en 'störning' under arbetsprocessen.' (s. 59)

Jag börjar fråga mig vad det är som intuitionen stör, där intuitionen inte skulle vara delaktig innan den 'drabbar', för att använda Johanssons ordval. Vad innebär 'flödet av det som pågår inom mig' som Johansson skrev om i textstycket innan? Det framstår som att hon beskriver att hon befinner sig i flöden där intuitionen inte är delaktig förutom när den ibland dyker upp och då stör detta flöde. Men att det i bästa fall kan leda till något annat, som jag då antar är ett annat flöde. Är intuition rätt ord? Om en öppning för något annat är en stoppkloss låter det som att det som egentligen stoppar hennes flöde är tvivel. Hon är inte beredd att gå med i det 'andra' som öppnar sig för henne intuitivt, utan hon är tvungen att först stanna upp och bestämma hur hon skall förhålla sig till de känslor och tankar som 'stör'. Kanske är det tvivel hon egentligen skriver om. Hennes kritiska hållning till hennes egna intuition hindrar henne att vara öppen för det som visar sig för henne. Det gör att 'flödet' störs av tvivlet på det som inte är kontrollerat och bestämt på förhand. Det som inte är formulerat och av tänkaren bestämt att fungera på ett visst sätt. Förstås kan intuitionen leda in en på spår som man sedan märker att leder fel. Det kanske är de stunderna av insikt som Johansson pratar om. På samma sätt kan analys också leda in en på fel spår. Man har tänkt fel helt enkelt.

Johansson öppnar nu upp för skådespelargruppens tankar, en skådespelare under alias Berta säger så här:

'Jag spelade för ett par år sedan en oerhört härjad kvinna, och det fungerade väl. En journalist frågade mig om jag hade studerat sådana här kvinnor. 'Nej, det hade inte jag gjort', sa jag och han undrade hur och vad jag visste om deras situation. 'Jag vet inte', sa jag. Det var min fantasi om den där världen. Men någon annan skådespelare kanske är hjälpt av att gå in och studera praktiskt, men jag vill lita på det jag hämtar upp inifrån, fastän jag inte har knarkat eller varit utsatt. Men det utesluter inte tankearbete kring det jag håller på med, att jag bara kastar mig ut i en fantasivärld. Absolut inte. Det finns skådespelarmetoder som menar att man ska göra allting på riktigt. Ska man spela en polis så ska man jobba med poliser ett tag, men jag tror att det kan vara hämmande för intuitionen. Det är konst vi håller på med.' (s. 59)

Berta är öppen för att kasta sig ut i en fantasivärld. Hon är öppen för det hon kan få ut av att göra det. Hon har en tillit till det som kommer från att göra det, men det utesluter inte hennes tankearbete. Samtidigt finns det också risk för en flykt i att 'kasta sig ut'. Ifall det görs i andan av att ignorera, alltså undvika, sina rädslor framom att utsätta sig för dem och möta dem. Då är det egentligen ens slutenhet som gör att man agerar enligt bilden av öppenhet för att man inte ska behöva möta sin egen slutenhet. Om jag till exempel är rädd för att släppa in människor, öppna upp mig för dem, behöver det ändå inte alls vara omöjligt för mig att finnas i ett rum med många människor. Jag kan nämligen se till att distansera mig från dem genom att distansera mig från mig själv. Då kan jag undvika att möta min rädsla genom att peka på att jag faktiskt är bland människor, jag kan vara där bland människorna utan att jag alls behöver vara där på riktigt. Jag kan använda kallprat om väder eller dra en massa skämt för att hålla mig på ett tryggt avstånd från människorna. Alltså på ett tryggt avstånd från mig själv.

Berta menar att riktiga erfarenheter kan hämma intuitionen. Är intuition rätt ord? Det verkar som att hon tycker sig ha en positiv relation till sin intuition och att hon ser den som ett verktyg för sitt skådespeleri. Men intuitionen skiljer sig inte på något sätt från riktiga erfarenheter. Det är väl snarare om sökandet efter de riktiga erfarenheterna är förknippat med en misstro

gentemot intuition som intuitionen blir hämmad av de riktiga erfarenheterna. För att man då samlar 'riktiga erfarenheter' för att kunna bestämma saker på förhand. Man kunde tänka sig att den här diskussionen i förlängningen handlar om en mycket större diskussion. Om vad som behövs för att förmedla det man vill förmedla med sin konst. Behövs det 'riktig' erfarenhet eller behövs det att man utgår från sig själv, och behöver resultaten alls skilja sig från varann? Det kanske kommer an på hur du tar till dig det som skall skildras. Har du möjligheten att öppna dig för det? Behöver man öppna sig för det riktiga hos sig själv för att förmedla något riktigt? Vill man förmedla något riktigt på en scen?

Berta säger vidare:

'Ibland vill regissören att jag ska ge ifrån mig mer än jag är färdig att göra. Jag är någonting på spåren men regissören säger "Jag måste få någonting, jag förstår inte vad du håller på med." [...] jag bara gick och sparade och sparade och tog små steg och sa mina repliker lugnt, lugnt, länge, länge. Till slut frågade han: "Har du någonting på gång?" Jag svarade: "Ja, men du måste vänta." "Ja, det är lugnt", sa han. Han litade på mig och förstod och det var skönt.' (sida 60)

Johansson fortsätter:

'Att intuitionen är svår att kommunicera i arbetsprocessen håller gruppen med om. Det obönhörliga kravet på att de alltid måste redovisa sina känslor och tankar direkt och tydligt i handling upplevs som frustrerande. Intuitionen används då som en förklaring, en stoppkloss, när man inte är färdig med en tanke eller känsla som kan visas upp. [...] Det är här man kan markera att detta pågår genom att uttala att man "måste vänta", att "man inte vet". I det finns framåtrörelsen som saknas i påståendet "min intuition säger mig detta".

[...] Jag menar att den enskilda individens skapande i kollektivet kan skyddas på ett konstruktivare sätt genom att kollegan ber om mer tid, att de andra i processen ska vänta in sin kollega. Eftersom alla känner igen det som föregår en sådan begäran tas den emot och respekteras. Den behöver inte ytterligare förklaringar. [...] Skådespelarna i gruppen har en absolut uppfattning om att det är intuition som arbetar i kollegan vid tillfället, men

det behöver inte kommuniceras eftersom ett sådant konstaterande inte leder processen framåt för de andra.

Men faran finns att skådespelaren avkrävs svar för tidigt, något som Berta påpekar i berättelsen ovan, och att man då tar avstånd från det man är på spåren, ”backar”, som Berta kallar det. Då är det en fråga om tillit till situationen och sammanhanget, men också om självförtroende.’ (s. 61-62)

Här diskuteras intuition som långa processer, där man har en känning av något som inte går att presentera direkt. Visst kan man tänka sig att intuition kan vara långsamt, om man inte vet vad det är man har en ’känning’ av och att det kan ta tid att ta reda på. Men om intuition är tänkande borde intuitionen vara snabb som en tanke. Hur snabb är en tanke? Visst finns det tankar jag gått och grubblat på länge och inte ändå kunnat komma på det klara med. Men jag tror det är viktigt att fråga sig varför det tar länge? Det kan ha att göra med ens rädslor. Till exempel en rädsla för att inse att det man går och tänker på eller har en känning av ska visa sig vara meningslöst. Om man någonstans vet med sig att det är så det ligger till används väl intuitionen för att undvika att reda ut vad känningen påvisar, för man vet svaret. På samma vis kan man gå och vrida och vända på tankar och föreställa sig en massa saker för att undvika att tänka det man redan vet. Eller man är rädd för det man kommer att komma fram till för att det kommer att beröra något man vill undvika inom sig själv. I båda fallen vet man svaret redan. Man bara undviker det. Men det behöver inte betyda att man inte kan komma fram till något givande, tvärtom. Skulle man komma fram till att något är meningslöst så är det ju väldigt bra, då kan man lägga tid på att utforska något annat. Skulle man till sist övervinna sin rädsla och kunna möta svaret man redan har är det ju också väldigt bra. Då slipper man lägga tid på att undvika det hela tiden och man har fått en djupare förståelse för sig själv.

Texten talar också om ett exempel på hur det kan gå ibland i en arbetssituation under till exempel en repetition. När man hänger upp sig på att diskutera en sak medan det kanske hela tiden ligger något annat under. Problemen som presenteras är dels att en skådespelare som jobbar intuitivt kan avkrävas på uttalanden om saker personen inte har svar på ännu som då kan få skådespelaren att ’backa’. Dels är problemet att skådespelare säger ’min intuition säger mig att’, vilket gör att processen stannar upp. Är intuition rätt ord? Kanske var det så i den här situationen som presenterats. Men det kunde

tänkas att det är den komplexa situationen som projiceras på begreppet 'intuition'. Situationen som beskrivs ter sig ganska märklig. Användningen av ordet 'intuition' innebär i det här fallet att framåtrörelsen slutar, medan användningen av något som framstår som kodord för samma sak innebär att kollegorna får vänta in den som har något intuitivt på gång. Men att kollegorna får vänta innebär inte ett uppstannande av framåtrörelsen. Det här framstår som en kultur där man tappar tilliten till någon som använder sig av ordet intuition. Samtidigt har vi en situation där en grupp skall skapa tillsammans och vi har en person i den gruppen som har en typ av egen process på gång. Det borde inte vara ett problem att ställa frågor om den här processen, eventuellt diskutera saken tillsammans. Vi har en person som inte bjuder in de andra. Det kan hända att saken inte går att diskutera, men att försöka reda ut vad det är som intuitionen har snappat upp kommer inte i sig att ta kål på intuitionen. Förutom om det som det talas om som intuition här egentligen är en romantisk bild av ett mystiskt något som skall komma till en vid något ospecificerat tillfälle. Då är situationen helt beroende av att man får behålla mysteriet som ett mysterium. Jag tror inte att en skådespelare avkrävs svar för tidigt om arbetsgruppen har tillit till skådespelaren. Att en skådespelare överhuvudtaget 'avkrävs' något av sina kolleger har antingen att göra med kollegernas attityd till skådespelaren där de anser sig behöva 'avkräva' något, eller skådespelarens attityd till kollegerna där den anser sig 'bli avkrävd' något. En process hänger inte upp sig på användningen av ett ord så länge det är rätt ord som används, och inte en bortförklaring. Jag börjar tveka om intuition alls är rätt ord i det här exemplet. Det framstår för mig som en miljö där det skulle vara svårt att vara öppen och intuitiv. Kanske är miljön för hotfull för att skådespelaren skall våga komma med förslag. Skådespelaren kanske skyller på sin intuition för att inte visa sin rädsla varken för sig själv eller de andra. Samtidigt kanske kollegerna ser igenom bortförklaringen, men är också för rädda för att vara ärliga med skådespelaren. De har tillsammans skapat en atmosfär där man inte får någon kärlek för sin ärlighet och vet därför att de inte heller kan vara ärliga. De anser därför att situationen stannar upp, eftersom alla egentligen vet att de är rädda men ingen vågar uttala sig om den rädslan.

Johansson reflekterar i det följande om skådespelarens undersökande i arbetet med en roll. Hon använder sig av begreppet 'förstahandsinformation' som innebär *'de grundläggande förutsättningarna för själva arbetet: texten,*

och till exempel vad vill vi visa, vilka karaktärer finns i pjäsen, hur är formen för uppsättningen?';

'Att skapa är att hela tiden söka nytt och samtidigt förhålla sig till förstahandsinformation. För det krävs att aktivt kunna glömma. [...] All information, alla i kroppen lagrade erfarenheter och intryck, tankar och fördomar finns där. Det är omöjligt att undkomma. Men att på nytt skapa sig förstagångsupplevelser är en del av det konstnärliga skapandet. [...] Att ta sig an ett material i form av en roll i en dramatisk text och ur det skapa något nytt är jobbet.' (s. 62)

Här beskrivs skådespelarens jobb i relation till information. För att skapa sig förstagångsupplevelserna behövs öppenhet. Öppenhet för att det som du tänker att är på ett visst sätt, kanske kan visa sig på ett nytt sätt om du tillåter dig att se det, om det skulle visa sig att det är så. För den här öppenheten behövs också mod för att se det som kan visa sig om du vågar se det. Det behövs också engagemang, för att på riktigt vilja hitta svar på det man söker. Att skapa något nytt är egentligen bara viktigt om du vill ha ensamrätt på din skapelse. Annars räcker det bra med att skapa något riktigt.

'Låt säga att det är femte gången jag ska spela en mor som har förlorat ett barn och sörjer. I stället för att, som i andra sammanhang, lita till sin erfarenhet och ha kunskap om hur jag ska handskas med den situationen, gäller det att glömma hur jag gjort tidigare och tänka som om det var för första gången – sälla bort de tidigare tankarna och uttryckssätten, allt jag vet om en sådan situation, ur minnet. Är det möjligt? Det är det inte, men jag måste aktivt skjuta allt jag vet åt sidan. Börja om från början. Ställa alla de frågor jag ställt fyra gånger tidigare, men glömma de tidigare svaren och söka nya. [...]

Jag behöver för det första stänga ute. För det andra vara öppen.

Utestängandet riktas mot information jag inte är hjälpt av. Och hur vet jag vilken information jag inte är hjälpt av? Det vet jag inte, alltså måste jag ta in och sälla. Aktivt glömma det jag hört och sett som jag inte har nytta av. På rakt motsatt sätt måste jag vara öppen. Öppen för all information jag hör och ser för däri kan finnas något jag är hjälpt av. Den här balansen ställer krav på det jag vill kalla intuition. Att släppa in och hålla borta. Att betrakta

gamla sanningar som nya. För det krävs tillit till sig själv och till arbetssituationen.' (s. 63-64)

Jag frågar mig hur vanligt det är att lita till sin erfarenhet och kunskap i olika situationer i livet. Då menar jag på samma nivå av medvetenhet som Johansson här beskriver att man måste skjuta allt åt sidan. Visst har jag minnet av att jag någon gång medvetet har sagt till mig själv 'jag får lita på min erfarenhet'. Den tanken låter ju som rationellt planerande på förhand, men det ställer egentligen krav på att vara intuitiv, på att vara öppen. Den öppenheten är inte något som skulle utesluta rationellt tänkande. Då skulle det inte vara öppenhet, utan snarare att man försöker agera enligt en bild av något totalt intuitivt, som skulle ha väldigt lite med intuition eller tänkande att göra överhuvudtaget. Men varför är den här öppenheten annorlunda? Johansson har helt rätt i att det är öppen man måste vara. Välja vad som är aktuellt och jobba vidare på det. Det skulle gå att missförstås som att man bara borde vara öppen för vissa saker, men det är just vad slutenhet är. Men även om man väljer vad som är aktuellt och på det viset 'skjuter annat åt sidan', tänker jag mig att ju mer kunskap jag har om något desto bättre förstår jag vad det är som är aktuellt. Det är ju just kunskapen, en helhetsbild, som gör att jag förstår vad av något som är angeläget och användbart i relation till något annat.

Jag frågar mig varför intuitionen inte alls problematiseras i det här fallet, varför det känns så givet att den är en del av det här. Jag tänker mig att det här jobbet som Johansson beskriver att en skådespelare gör, långt liknar formuleringen av en tanke. Inte vilken tanke som helst, utan när man försöker förstå någonting. Tankar som man försöker forma inom en diskussion till exempel. Då gäller det också att formulera de tankar som bäst gynnar det som är aktuellt. Då vore det ju helt märkligt att tänka att den kunskap man har inte skulle vara gynnsam. Men jag kan förstå att kunskapen man har sedan tidigare kunde vara 'i vägen' på samma sätt i en diskussion. Men då har det inte med kunskapen att göra utan med innehavarens vilja till öppenhet. Att personen sluter sig genom att inte släppa in något annat än den kunskap den har sedan tidigare, eller tolkar allt så att det skall passa inom ramen för ett bestämt sätt att se saken på. Sen finns det oberoende situation en risk för att man formulerar tankar för att *inte* förstå något. På grund av rädslan av att släppa in något som skulle beröra en sida av en själv som man vill undvika.

Det här görs i formen av ett självbedrägeri, strukturerat, men inte 'medvetet' planerat. För en själv ser det precis ut som att man formulerar tankar som skall hjälpa förståelsen, men bara den 'förståelse' som behagar.

Johansson lyfter också fram att intuition är en del av hennes diskussion med skådespelargruppen. Hon liknar gruppens sätt att diskutera vid en skådespelares sätt att jobba med en roll eller en scen.

'Att intuitionen finns med i vår samtalsprocess är uppenbart. I samtalet får det ta tid att formulera, tänka om. Det finns det inte alltid tid till i skaparprocessen. Därför är skådespelarna, av erfarenhet och tvång, snabba. De formulerar snabbt en åsikt och uttalar den. De är beredda att överge den, eller ompröva den, när nya åsikter förs fram. Det är inte ett uttryck för osäkerhet, utan ett erfaret arbetssätt. Vad som helst som någon annan uttrycker kan vara en hjälp framåt i det egna skapandet, och därför måste allt tas in och betraktas utifrån frågan om vad det här betyder för just mig, just nu, i den här situationen.' (s.65-66)

Säkerligen är intuitionen en del av diskussionen. Här knappast i meningen av en stoppkloss eller långa processer, utan intuition som hjälper en att resonera, hjälper en att förstå vilken plats en tanke har i ett sammanhang och intuition som hjälper en att visa möjliga riktningar för utvecklingen av diskussionen. Vad är vitsen med att veta vad som är 'intuition' i en diskussion? Ja, det behöver inte leda till några stora insikter. Det som är viktigt är väl hur man använder sig av ordet, hur man förhåller sig till begreppet. Det kan avslöja en viss svårighet med viljan att tänka vissa tankar. Johanssons sätt att dela in intuition i början av kapitlet antyder hennes sätt att förhålla sig till ordet. Det finns en negativ klang över att intuition skulle liknas vid en stoppkloss och inget annat. Det stämmer ju helt enkelt inte. Som vi märker blir det svårt att hålla upp den förenklingen. Det är inget negativt med intuition i sig, liksom det inte är något negativt med tänkande i sig. Det går att använda till både bra och dåliga saker. Kanhända försöker Johansson få begreppet att framstå i dålig dager, hon har haft negativa erfarenheter där folk använt sig av ordet. Hon skulle önska att man skulle använda sig av ett andra begrepp. Men varför inte konfrontera skådespelaren som använde 'intuition' som en bortförklaring för något annat? Kanske vill hon inte se på hur hon själv använder ord för negativa ändamål eller så är hon rädd för något. Dålig stämning? Hur bra är

stämningen utan konfrontation? Kanske är det konfrontationen som är skrämmande, inte bara med andra utan med sig själv. Det blir lätt extrema åtgärder på grund av rädslor – Begreppet 'intuition' skall inte användas för att det är en 'stoppkloss' som stannar upp framåttrörelsen.

Jag förstår att Johansson liknar skådespelarnas sätt att diskutera vid deras arbetssätt. Sedan undrar jag om det är så annorlunda än andra yrkens sätt att gå till väga. Handlar det inte om öppenhet? Det är ju inte något specifikt för skådespelare. Osäkerhet är inte ett särskilt bra ord här. Man kan ju vara antingen öppen eller sluten i en situation där man känner sig osäker. Ett öppet sätt skulle vara att våga erkänna för sig själv att man är osäker i situationen, ett slutet att inte göra det, eller att till exempel bara erkänna det via självironi som en distansering. Om skådespelarna istället 'tar in' vad andra säger för att inte behöva tänka utan bara kunna gömma sig bakom diskussionens struktur är det inte fråga om öppenhet, utan slutenhet, på samma sätt som i en situation där man lägger tid och fokus på något helt irrelevant i en diskussion för att man inte vill öppna upp för de tankar diskussionen kunde ge, eller för att man mitt i allt sitt självbedrägeri är medvetet om att diskussionen är på väg mot ett håll som man vill undvika. Jag kommer att tänka på något Hannes Nykänen skriver:

'Relationen mellan fakta och tankar är ungefär som mellan kalsonger och kondomer; de förra drar du på – eller låter bli – allt efter vad som behagar dig, de senare förutsätter att du stämmer in dig själv på ett visst sätt. Det ställer vissa krav på dig...' (Hannes Nykänen, Schildts förlag 2006, Öppningar och Labyrinter, s. 11)

De kraven är just den öppenheten och hängivelsen till tankarna som möjliggör att man utsätts för något man är rädd för – viljan att förstå. Det är ett sätt att öppna upp sig själv och möjliggöra en förändring av sättet på vilket man förhåller sig till sig själv, och alltså till andra.

Längre fram i sin text presenterar Johansson ett nytt begrepp 'det-som-för-närvarande-försiggår'. Hon menar att begreppet gärna kan ersätta begreppet närvaro. Närvaro karakteriserar hon som *'något oreflekterat avspänt förhållande, något passivt. Det signalerar att skådespelarna skulle kunna stänga av delar av det som försiggår runt omkring sig och bara kunna rikta sin uppmärksamhet mot det som befinner sig precis framför ögonen på*

dem. 'Hon menar att det är omöjligt: 'Allt pågår hela tiden. I det-som-för-närvarande-försiggår ryms hela skådespelarens person, inte bara rollen. Alla tankar, känslor, förnimmelser, intryck, uttryck som ryms i skådespelaren är i allra högsta grad närvarande. Det är snarare att hitta tilliten till att allt det spelar roll i det-som-för-närvarande-försiggår än att stänga av det, som är grundförutsättningen.' (s. 67-68)

Begreppet som Johansson presenterar påminner mig mycket om hur jag tänker mig att jag använder mig av intuition som skådespelare. Dels att intuition skulle kunna användas som ett verktyg när man skapar en föreställning, dels att intuition kan vara det som gör en teaterföreställning 'levande'; att jag inte bara än en gång går igenom de mönster som vi kommit överens om under repetitionen, utan att jag förhåller mig till allt jag har med mig sedan tidigare, och allt som händer i stunden runt om och inom mig. Tanken skulle då vara att jag mer än fysiskt är en del av samma rum och stund som den aktuella föreställningens publik befinner sig i. Men jag undrar om jag har använt fel begrepp. Å ena sidan upplever jag det som om jag får intuitiva uppfattningar, men å andra sidan är det också bara impulser och reaktioner. Det som är centralt är koncentration, närvaro, öppenhet och hängivelse. Koncentrationen kommer på ett sätt av hängivelsen. Att jag hänger mina tankar och min kropp åt det som sker i stunden. Koncentrationen är till stor hjälp för närvaron, genom att jag koncentrerar mig på en sak åt gången, men samtidigt är öppen för att fokuset av den koncentrationen kan förflyttas till något annat som sker i stunden. Men närvaro kan också innebära att fokuset flyttas till något som har hänt förut om det minnet är användbart för min uppgift. Jag kan föreställa mig att intuitionen fungerar på ett liknande sätt. Det kommer väl an på vilka begrepp som är mer användbara. Vilka begrepp som belyser något i en situation.

Johansson menar att det-som-för-närvarande-försiggår '[...] tränas genom intuitionen. Den ger en aning, en förnimmelse om vad som behövs i det-som-för-närvarande-försiggår.' Kanske är det på det här sättet jag har haft god intuition? Jag har lyckats använda min intuition till att förstå vad som är aktuellt bland allt det 'material' som finns till förfogande i ögonblicket.

Berta ur Johanssons skådespelargrupp:

'När jag började med teater kände jag mig störd av olika föreställningar: hur man skulle vara, hur man skulle stå och hur man skulle prata. För mig har intuitionen vuxit, och det märks på hur jag preparerar mig inför en föreställning. I början gick jag till teatern och hade röstövningar, yoga, meditation och fan och hans mormor i timmavis innan. Jag var helt slut när jag väl kom in på scenen. Nu gör jag vanliga saker, hjälper till med läxor, lagar mat och cyklar till teatern. Numera vill jag sudda ut gränsen mellan vardagen och scenen. Jag tycker om att sudda den så att de ligger jättenära varandra. Jag vill kunna ringa hem fem minuter innan föreställningen och säga: "Det är mamma, hur har ni det, puss och hej, jag måste gå." Det hjälper mig att fungera mer intuitivt, när jag vet att jag är en del i livet. Det jag har lärt mig, jag behöver inte vara någon annan för att jag går upp på scen, utan tvärtom. Ju mer jag kan vara den jag är hemma på scen, desto bättre fungerar jag.' (s.69)

Berta verkar ha lyckats släppa krampaktiga inställningar som 'Nu ska jag vara öppen', 'Nu ska jag vara närvarande', 'Nu ska jag vara koncentrerad', 'Nu ska jag ta in det som händer inom och runt mig'. Är intuition rätt ord? Hon tycks lita på sig själv, sin egna närvaro, i den sceniska situationen. Det har skett en utveckling från hur hon jobbade innan. En påtvingad beslutsamhet som i 'Nu är jag inte rädd längre, nu är jag öppen, nu ska jag lita på min intuition' är inte annat än samma hinder i ny förklädnad. Det är väl snarare det att man vågar inse att man har haft problem med tillit och varför, som hjälper en att med tiden bygga tillit. Samtidigt att man inte nöjer sig med lättningen av den 'insikten' utan att man utmanar de problemen genom att erkänna att de finns så länge de finns. En ökad intuition är kanske till synes resultatet av den utveckling som Berta beskriver, men intuitionen har ju funnits hela tiden. Det är tillgången till henne själv, alltså inklusive intuitionen, och öppenheten till andra som ökat.

Johansson skriver om 'Blockering av intuitionen':

'I de stunder när allt låser sig, när man blir blockerad och inte kan lita till något i arbetssituationen, hur handskas man med intuitionen då? Hur kommer man ur det? Skådespelarna i gruppen blir tysta en stund.
[...] Martin: Visst kommer man ur det, ofta kommer man ju ur det, men ...
Lisen: Efter premiären kommer man ju ur allting.

Alla skrattar.

Lisen: Ja, men det gör man ju. Då får man ju ta i det själv, då skiter man ju i allt, då ska man ju ut och då har man ju publiken.

[...] Berta: Men ibland kommer man ju inte ur det, ibland får man ju ...

[...] De är ovana att tala om detta, trots att alla känner igen denna blockering. Berta menar att man börjar "tänka för mycket och gör det svårt för sig". Man tappar tillgången till sig själv, som hon menar, och hindrar arbetet inte bara för sig själv utan även för kollegerna. Intuitionen går inte att lita på, lika lite som något annat. Berta menar att man skyddar sig med intellektet och inte håller frågorna man arbetar med vid liv.

[...] Ingen i gruppen vet hur man ska handskas med detta, trots all erfarenhet, bara att man till sist gör det. Eller inte. De flesta menar att man kommer ur blockeringen efter premiären därför att man är tvungen att börja spela inför publik. Martin menar att man då måste skärskåda det intuitiva arbetet och bena upp vad situationerna innehåller, skapa tydligare ramar att verka i. Det är en kraftsamling som i den fasen kräver ett mer intellektuellt arbete än ett intuitivt, menar han.

Skådespelarna hävdar att de inte arbetar efter någon särskild metod – detta för att vara öppna för det-som-för-närvarande-försiggår. Här ställer öppenheten till problem för dem, problem som de alla har erfarenhet av men inte något förhållningssätt till lösningen av. Trots deras stora erfarenhet blir situationer då blockeringar uppstår lika nya, lika komplexa som föregående gång och ställer dem inför samma primära situation som i rollskapandet.'

(s.75-77)

Jag tänker försöka reda ut situationen som beskrivs här. Vi har en blockering eller låsning som uppstått vid något skede innan premiären. Ett problem som upplöses om inte innan så senast vid premiären, ibland aldrig.

Grundproblematiken verkar vara att det inte går att lita på något. En förändring har skett från att ha tillit till något till att inte ha det, eller så har en insikt uppstått om att tilliten inte finns. Vilket kan vara samma sak, skillnaden är väl hur medveten man är om vad man 'slutat' lita på. Skulle det vara någon annan som blockerar en skulle man ju lätt kunna definiera problemet och möta konflikten för att lösa den. Blockeringen finns troligtvis i en själv och i relationen mellan en själv och något annat. En premiär och att möta en publik, trots att man inte är redo, kräver att man 'kastar sig ut' för att se om

det finns något att greppa tag i. Här kan man greppa tag i sig själv om inget annat finns, och greppar man inte tag i något upplöses inte problemet. Om man greppar tag i sig själv lägger man tilliten till något i sig själv. Greppar man tag i något annat kan det till exempel vara att man märker att det man har repeterat fungerar.

Men vad skapar blockeringen? Vad är det 'att tänka för mycket'? Jag förstår att man kan tänkas tänka för mycket om det hindrar att man gör något som man egentligen borde göra. Men då tänker man väl på grund av att man oroar sig, man tänker alltså på *fel* saker. Oberoende hur man 'tänker för mycket' är det inte mängden tankar som är problemet, utan vad man tänker på.

Tänkande går att använda till både bra och dåliga saker. Att undvika att tänka är ingen lösning, det är en flykt. När man närmar sig en premiär börjar saker bestämmas. När man närmar sig en premiär ännu mer kan man börja tvivla på det som bestämts. I det här scenariot kan jag känna igen den blockering som beskrivs. Man har tappat tilliten till det man jobbar med. Eftersom det kan kännas obehagligt att erkänna att man inte litar på det man skapat kan man börja projicera problemet på något annat. Det gör det svårare att bli av med blockeringen. Den 'kraftsamling' som Martin beskriver kan vara att man försöker gå igenom för sig själv vad det är som man har bestämt under repetitionen. Det kan leda till att man släpper sin oro och hittar tillbaka till tilliten till arbetet. Det är inte öppenheten som är problemet, utan slutenheten. Om man tänker sig att det är bristen på tilliten, tvivlet som är problemet i de här situationerna så kan jag förstå att de varje gång är lika svåra. För det är just erkännandet av det tvivlet som innebär möjligheten att lösa upp tvivlet, så det som krävs är att man vill erkänna detta, men det kanske man inte vill för att det till exempel kan finnas sociala krav på att man ska lita på det man har skapat tillsammans. Men var ligger intuitionen i det här? Det beror på var man tittar. Intuitionen kunde ses som en lösning på tvivlet, man sätter sin tillit till sin intuition, till sig själv med andra ord. Men man kunde också se på intuitionens roll i undvikandet av erkännandet av tvivlet. När man bedrar sig själv på det här sättet, undviker att se något så att man inte är medveten om det, agerar man väldigt intuitivt. Man är ju egentligen 'medveten' om vad det är man undviker, men intuitionen ser till att man undviker att möta det och på det sättet kan man 'omedvetandegöra' det som egentligen råder. Om man till exempel 'vet' att man dricker för mycket alkohol, men alltså vill undvika att veta det, så undviker man kanske först och

främst att det skall komma på tal. Varje gång man 'märker' att det är på väg att komma på tal kanske man byter samtalsämne, man lämnar rummet för att sätta på kaffe eller samtalsämnet blir plötsligt väldigt ointressant. Lyckas man inte undvika att prata om det kanske man byter till en väldigt bekännande ton, självvironiska skämt, eller man 'ser att det är ett problem' men påpekar också 'allt gott som man har fått ut av det'. Ett annat sätt att mildra medvetenheten om sitt alkoholproblem är att peka ut andra med alkoholproblem. Då vet ju andra och man själv att man nog skulle känna igen ett alkoholproblem om man verkligen hade ett, att om ens alkoholkonsumtion 'verkligen skulle bli ett problem' så skulle man märka det. Intuitionen är med andra ord inte något som enbart är positivt, den kan också användas på ett förrädiskt vis.

INTUITIONENS MORALISKA PROBLEMATIK

Begreppet intuition har ingen innebörd oberoende av oss som använder begreppet. Innebörden kommer alltså an på vad man försöker belysa eller mörka genom att ta till ordet. Vad ordet betyder är alltså oskiljbart från den funktion det ges i en specifik situation. I en situation där en person försöker belysa något, öppna upp för en tanke, genom att använda begreppet borde innebörden te sig relativt tydlig. Tar man till ordet i syfte att belysa något borde det alltså vara rätt så klart vad man menar med ordet i den situationen. Förstår den andra personen ändå inte vad man menar med att ta till just ett visst ord går det att förklara med andra ord. Det här är mycket svårare i en situation där en person försöker mörka något med att ta till ett visst ord. Då kommer det lätt svar som 'jag kan inte förklara det på något annat vis'. Personen säger det här för att fortsätta mörka innebörden eller saknaden av innebörd i det den säger, eller för att mörka att den inte bryr sig tillräckligt för att förklara vad den menar. Men visst kan en mörkande person också försöka sig på att förklara, om den vågar, risken för att avslöjas finns ju. Är risken för stor undviks det här rent intuitivt. Men i ett fall där en mörkande person ger en förklaring är förklaringens syfte förstås också att mörka, orden uttalas för att kunna hålla masken. Självbedrägeriet kommer in på det viset att en person som försöker mörka något förstås tror, och säger, sig försöka belysa något. Sedan kunde man ju tänka sig att det också går att använda ordet i belysande mening på ett omoraliskt vis. Om man tänker sig någon som säger 'jag tycker du ser märklig ut när du jobbar sådär intuitivt', så är det ju klart vad den menar med ordet intuition. Men mörkandet i den situationen ligger på ett annat plan. Personen använder handlingen av att säga det här för att till exempel undvika att öppna erkänna att den egentligen tycker illa om personen, eller för att inte erkänna att den är avundsjuk på hur den andra jobbar. Sedan går det också att mörka genom att avfärda ordet intuition. En person som gör det tror förstås sig belysa något genom att göra det, den menar att användningen av ordet inte skulle öppna upp för något, det skulle inte finnas något att förstå här. Johansson skriver att man skall använda andra ord än intuition, att man till exempel ska be arbetsgruppen att vänta. Hon menar att det blir tydligare så (belyser bättre). Men det stämmer ju helt enkelt inte. Varför skulle man inte använda ordet i en situation där det hjälper en att förstå något?

Begreppet intuition, precis som andra ord, kan användas som en bortförklaring, ett undvikande av något. Detta går alltså att göra antingen via att ta till ordet eller att avfärda det. Undvikandet handlar om att undvika att ta itu med sig själv och andra, med det som faktiskt är. Om vi tänker oss en person som säger sig vara intuitiv och samtidigt avfärdar sin 'rationella sida', som ett personlighetsdrag, då har personen hittat ett sätt att vara på som baseras på en karikatyr, kanske något känsloläst, förgämligt och flamsigt i det här fallet, en felaktig bild av 'intuition'. Den säger sig agera och tala utgående från vad som kommer till den i stunden, för att det är ett 'ärligt' sätt att vara på. Men det är en falsk, romantiserad ärlighet. Personen kan häva ur sig vad som helst och 'slippa undan' (från att ta itu med sig själv) för att den agerar i 'intuitionens ärliga namn'. Det som kommer till den i stunden är olika sätt att hålla sig själv och andra på avstånd. En annans goda handling blir kanske romantiserad som något lika 'intuitivt' och 'ärligt' som man själv menar sig vara, eller kanske som något känsligt och känsloläst, eller så blir det avfärdat som något 'rationellt' och känslolöst, precis som den intuitiva personen skulle uppleva någon som beter sig 'rationellt', helt enligt de klassiska filosofiska förenklarna om rationalitet och förnuft som något känslolöst. Den romantiska bilden av intuition har att göra med personens svårighet med sig själv. En svårighet med att ta emot det goda, kärleken. Personens romantisering är det som skapar distanseringen men förstås på ett skenbart 'hållbart' sätt. Romantiseringen 'kompenserar' bristen på kärlek samtidigt som den skapar den. En bild av att agera enligt intuition, något 'öppet', möjliggör slutenheten på samma 'hållbara' sätt. Som Hannes Nykänen påpekar;

'Hur lätt glömmar inte människan bort den omständigheten att ett bedrägeri måste vara trovärdigt för att lyckas. [...] En förfalskad sedel som aldrig upptäcks gäller som äkta.' (Öppningar och labyrinter, s. 7)

På samma sätt kan man förstås distansera sig genom att avfärda intuitionen och leva enligt en bild av en 'rationell' person. Detta fungerar precis som exemplet nyss. Intuitionen är lika aktiv i flykten från tankar som smärtsamt skulle beröra det man inte vill se. En 'rationell' person skulle till exempel ta emot varje gest av öppenhet, eller egentligen vägra att ta emot den, genom att omskriva den med en fin formulering eller en 'djupsinnig' insikt. Den fina,

utsmyckade formuleringen fungerar precis som romantiseringen (och liknar den också): den distanserar. Personen kan ju inte 'rationellt' bestämma sig för sitt självbedrägeri eller hur den ska upprätthålla det. Det sker intuitivt. Det är alltså inte möjligt att på riktigt bli av med något som 'rationalitet' eller 'intuition'.

Vi kommer nu in på frågan om i vilken mening jag är en person med 'god intuition'. Om 'god intuition' betyder att jag är för flamsig för att förstå vad som egentligen studeras på teaterhögskolan, behöver jag antingen förstå att jag kanske flyr genom att 'bete mig på ett intuitivt sätt', eller också behöver jag förstå att den som säger så har satt mig i det facket. Om 'god intuition' betyder att jag har tillgång till mig själv, tillit och mod för en öppenhet som gör att jag kan göra intuitiva beslut utan hinder när jag skapar, kan det också förstås på en del olika sätt. Kanske är jag intresserad av, och har med tiden blivit duktig på, att pröva mig fram. Kanske har den som säger att jag har god intuition känt ett behov av att säga något 'positivt' åt mig, kanske har den känt en vilja att definiera mig som något. Kanske har den sett mig gå framåt med tillgången till mig själv, och velat uppmuntra det här jobbet, för att den har velat se det utvecklas, för att den har trott på mig.

Är jag mer intuitiv än andra? Om man tänker sig att jag har en öppenhet för andra och en större tillgång till mig själv, inklusive intuitionen, medan en annan person är mer sluten och distanserad från sig själv, skulle man kunna tänka sig att jag skulle framstå som mer intuitiv, bland annat. Jag skulle åtminstone ha bättre tillgång till min intuition, kunna använda den mindre hindrat, och på så sätt skulle min intuition vara bättre. Framstår jag då som mer intuitiv? Samtidigt är det skillnad på hur jag visar mig och hur jag tas emot, det ena ställer krav på mig och det senare på den andra personen. Min tillgång till min intuition borde synas tydligt i vad min intuition åstadkommer, men även det kan man 'blunda' för.

Den moraliska problematiken är ju inte något säreget för begreppet intuition, utan gäller alla begrepp. Ordet 'förlåt' är inte i sig något gott, utan går att användas till både goda och onda saker. Till exempel om man säger det för att få ut något av den andra, vare sig man är medveten om att man inte menar det eller inte. Eller om man tänker sig att man är en 'förlåtande person', kan man applicera en liknande distansering som den 'intuitiva personen'. Varför använder vi ord på det här sättet, det vore ju lättare att bara vara ärlig? Jo, det tycker jag. Men problemet är väl att stunden när man 'möter' det man

undviker så 'upplever' man det som lättare att fortsätta undvika. Den som undviker något gör enligt sig själv det som är 'lättare'.

Hur tar man itu med de här självbedrägerierna? Hannes Nykänen uttrycker det så här:

'Självbedrägeri handlar inte om tankesvårigheter utan om ens svårighet att stå ut med sig själv. Det man inte står ut med hos sig själv visar sig i hur man tar emot, eller alltså avfärdar, andra människor. Självbedrägeriet är det oförsonliga hatets tystlåtna tvilling. Om man vill få denna tvilling att tala så måste man utsätta sig för sådant som är smärtsamt för ens psyke. Med det menar jag förstås inte att man skall skada sig själv eller någon annan för då vet man ju redan vad smärtan kommer sig av, nämligen destruktivitet. Man måste i stället utsätta sig för situationer där man upptäcker smärtan. 'Att utsätta sig' betyder bara att man inte drar sig undan det som väcker smärta. Det är ofta det goda som smärtar och smärtan visar sig till exempel så att vi inte kan ta emot det goda. Redan om någon hjälper oss litet mer än det är brukligt får vi panik och försöker avböja hjälpen – om vi inte börjar pladdra om att göra en gentjänst för att på så sätt förvandla godheten till en transaktion. (Och har kanske inte de invändningar som här genast rinner dig i hågen också karaktären av självbedrägeri?)

Att bli av med sitt självbedrägeri är som att bli av med sina omedvetet spända muskler. Man måste hitta alla de muskler som ömmar då de blir smekta. En sjuk, det vill säga omedvetet spänd, muskel är en muskel som smärtar då den smeks. Skillnaden mellan en krampaktigt spänd tanke och en krampaktigt spänd muskel är inte så stor och i en viss mening går det inte att göra någon skillnad. Det som kanske kan sägas är att det finns tankar som är så intellektuella att de inte förmår ge något direkt utslag i våra muskler och det finns muskler som vid beröring inte sätter några tankar i rörelse. Men det finns muskler och tankar som är närmast oskiljaktiga från varandra. Om det råder en spändhet i dem så går den att lokalisera både med hjälp av tankar och beröringar. I båda fallen upptäcks spändheten med hjälp av smärta. Och i båda fallen har spändheten dolts med hjälp av självbedrägeri. Nu kunde man förstås undra varför man skyddar sig mot sådant som är gott och varför man ännu till på köpet gör det med den frenesi som kännetecknar självbedrägeriet. På abstrakt väg kommer man

inte närmare den frågan. Man måste råka ut för sådant som utlöser den smärta som ett uppdagat självbedrägeri förorsakar. 'Och' frågar du 'om man inte hittar någonting sådant?' Vill du säga att du är en människa som inte alls bedrar dig själv? Eller menar du att du upptäcker dina självbedrägerier utan att det alls är smärtsamt? Om du nu inte skulle tillhöra någondera av dessa privilegierade grupper, så var uppmärksam på din smärta – och låt den inte förvandlas till förargelse.' (Öppningar och labrynter, s. 7-9)

Jag frågar mig om det är så att 'Ju bättre jag känner mig själv desto bättre kan jag i förlängningen skapa något riktigt på scenen'? Visst, så ligger det till. Om jag har en större förståelse för vad som är gott och ont, sanning och lögn, så har jag andra möjligheter att skapa något riktigt på scenen. Men jag vet inte om det riktiga jag skapar skulle uppfattas som riktigt i en riktig värld. En annan aspekt är också den slutnes omedvetna medvetenhet om det den flyr, som på något vis är tillgängligt när det behövs. Alltså samtidigt som man är omedveten om sina självbedrägerier är man också medveten om dem, annars skulle man ju inte 'veta' vad man skall undvika. Frågan blir då till vilken grad en sluten person kan använda sig av det den inte vill veta av. På ett sätt är det ju just vad självbedrägeriet går ut på, att man pekar på problemen runtom sig för att inte behöva se dem inom sig. På så sätt skulle inte en sluten person ha mindre 'material' till förfogande för sitt skapande. Men den slutna personen har däremot ingen aning om vad som är gott och ont; den kan inte veta om konsten den skapar är god eller ond, eller snarare den *vill* inte veta. Skulle den inse destruktiviteten i sin konst så skulle den möta sin egen destruktivitet. Men jag vet inte om ett bättre liv innebär att jag kan skapa 'bättre' konst. Det kommer an på om god konst uppfattas som bra konst, alternativt om det går att göra något gott inom ramarna för det som uppfattas som bra. Hur ser du det jag skriver? Tar du emot det enligt den grad det behagar dig? Om det inte behagar, skulle du betala för att se det? Det här är vad som intresserar mig allra mest som konstnär: god konst. Jag tänker mig att det skulle vara konst som tar sig an utmaningen av ett moralfilosofiskt tankesätt. Konst genom viljan att förstå. Konsten måste troligtvis visa vad man har försökt att förstå eller vad man har förstått. Det skulle kunna betyda att man försöker förstå vedertagna sätt att se på saker och ting, istället för att agera enligt de

synsätten i skapandet. God konst skulle inte göras för att vara sympatiskt eller osympatiskt. Den skulle göras för de möjligheter den kan öppna upp för.

KÄLLOR

Johansson, Maria (2012), *Skådespelaren praktiska kunskap*, Stockholm: Premiss förlag

Larsson, Hans (1920), *Intuition, några ord om diktning och vetenskap*, Stockholm: Albert Bonniers förlag

McGhilchrist, Iain (2009), *The master and his emissary, the divided brain and the making of the western world*, New Haven och London: Yale university press

Nykänen, Hannes (2006), *Öppningar och labyrinter, handbok i filosofisk akupunktur*, Helsingfors: Schildts förlag

Tunström, Göran (1984), *Juloratoriet*, Stockholm: Albert Bonniers förlag

Pärmbild: Foto Alexander Holmlund, 2017

Internet-länkar

<https://en.wikipedia.org/wiki/Intuition> (Bergson)

<https://sv.wikipedia.org/wiki/Intuition>

<https://www.synonymer.se/sv-syn/intuition>

Inspirationsmaterial

Platon (2000), *Skrifter, bok I*, Stockholm: Atlantis